

Politika nabavke **Sirovine**

Lidl Srbija • verzija: 26.11.2024. godine

ZA BOLJE
SUTRA

Sadržaj

Naša odgovornost za sirovine u našim proizvodima	4
Naša odgovornost u pogledu kritičnih sirovina u našim proizvodima	5
Pozadina	6
Pozadina uzgoja i proizvodnje sirovina	7
Naša posvećenost	8
Naša predanost održivijoj nabavci kritičnih sirovina	9
Bolje razumevanje naših uticaja kroz analize rizika	11
Uspostavljanje ekoloških i društvenih standarda uz pomoć sertifikata	12
Promovisanje održivijih alternativa za sirovine	14
Zajedničko pokretanje promena	15
Strategija za kakao	16
Strategija za kafu	18
Strategija za čaj	20
Strategija za drvo i celulozu	21
Strategija za palmino ulje (ulje palminih koštica)	23
Strategija za soju	25
Strategija za pirinač	27
Strategija za orašaste plodove	28
Strategija za pamuk	29
Naši međunarodni ciljevi za sirovine	30
Naši ciljevi za sirovine	31
Rečnik	37
Izvori	43

”

Sirovine kao što su palmino ulje (ulje palminih koštica), soja, kakao ili kafa predstavljaju osnovu naših proizvoda. Kao maloprodajni lanac, naša je odgovornost da iskoristimo svoj uticaj kako bismo uzgoj, preradu i nabavku ovih sirovina učinili ekološki i društveno odgovornim.

**Štefan Henzl | član Izvršnog odbora
Nabavka na međunarodnom nivou**

Naša odgovornost za sirovine u našim proizvodima

Naša odgovornost u pogledu kritičnih sirovina u našim proizvodima

Za Lidl je održivo poslovanje jedan od ključnih strateških ciljeva za uspešnu budućnost. Mi preuzimamo odgovornost za sve slučajeve, u kojima poslovanje kompanije Lidl utiče na ljude i okolinu. Odgovorno poslovanje je naš način da svakodnevno iznova ispunjavamo obećani kvalitet i da tako osiguramo budućnost naše kompanije.

Na osnovu toga smo razvili našu strategiju društveno odgovornog poslovanja. Tako jasno usmeravamo naše nastojanje ka odgovornom poslovanju. Naše zajedničko i opšte razumevanje održivog poslovanja obuhvata šest strateških fokusnih tema: „Očuvanje resursa”, „Zaštita klime”, „Poštovanje biodiverziteta”, „Fer poslovanje”, „Promocija zdravlja” i „Učešće u dijalogu”. Ovo opisuje kako mi u Lidlu razumemo i shvatamo svoju odgovornost za životnu sredinu, ljude i naše kupce.

Naša odgovornost za sirovine u našim proizvodima

Sirovine su osnov našeg asortimana. Zbog toga je društveno i ekološki prihvatljiva nabavka kritičnih sirovina naša odgovornost koliko i preduslov za odgovorno proizvedene proizvode. Time dajemo doprinos našim strateškim temama fokusa, a to su: „Očuvanje resursa”, „Zaštita klime”, „Poštovanje biodiverziteta” i „Fer poslovanje”.

Naša međunarodna strategija društveno odgovornog poslovanja u Lidlu

Pozadina

Pozadina uzgoja i proizvodnje sirovina

Sirovine su prirodni resursi planete i predstavljaju osnov gotovo svih komercijalno dostupnih proizvoda. Koriste se u svom prirodnom obliku ili prerađuju nakon njihovog branja, odnosno iskopavanja. U privredi sirovine predstavljaju osnovni preduslov za stvaranje vrednosti. Njihov uzgoj, odnosno njihova proizvodnja se sprovodi na početku globalnih lanaca snabdevanja u zemljama koje imaju odgovarajuća nalazišta sirovina ili povoljne uslove za uzgoj.

U zavisnosti od njihovog porekla, načina proizvodnje i prerade, sirovine mogu da imaju negativan uticaj na ljude i životnu sredinu. To naročito pogađa više od 400 miliona ljudi koji živi od uzgoja raznih poljoprivrednih sirovina.¹ Preko deset odsto svetskog stanovništva je i dalje pogođeno ekstremnim siromaštvom – od kojih dve trećine radi u poljoprivredi.²

¹ Initiative for Sustainable Agricultural Supply Chains: Factsheet, 2019.

² FAO: Ending Extreme Poverty in Rural Areas, 2018.

Samo uzgoj kakaoa predstavlja glavni izvor prihoda za više od 5,5 miliona i obezbeđuje uslove za život za više od 14 miliona ljudi.³ Proizvodnja sirovina je često povezano s nehumanim radnim uslovima i drugim kršenjima ljudskih prava. Usled velike razgranatosti lanaca snabdevanja globalizovane trgovine, otežano je praćenje sirovina do njihovog porekla. Stoga moguća kršenja mogu samo ograničeno da se istraže. U isto vreme, proizvodnja sirovina takođe utiče na životnu sredinu, primera radi, kada se koriste prekomerne količine pesticida i đubriva ili kada se za uzgoj krče šumske površine. U Brazilu se 2018. soja uzgajala na površini veličine kao jedna Nemačka – i ta površina kontinuirano raste.⁴ Prašumska područja bogata vrstama se često prenamenjuju u tu svrhu. Pritom krčenje tih šuma ubrzava klimatske promene.

Otpriblike 30% svetskog kopna je prekriveno šumom.⁵ Na poljoprivredu otpada 70% potrošnje vode⁶ i do 30% na emisije gasova staklene bašte⁷ – od čega većina dolazi iz proizvodnje sirovina.

S obzirom na izazove koji prete ljudima i životnoj sredini zbog uzgoja i proizvodnje sirovina, kompanije bi trebalo tačno da znaju odakle dobijaju svoje sirovine i koji rizici proizilaze iz toga, kako bi se implementirala adekvatna rešenja. Stoga transparentnost u lancu snabdevanja sirovinama zajedno sa ciljanim poboljšanjima predstavlja jedan od najvažnijih zadataka.

³ Fairtrade: Fairtrade Kakao, 2021.

⁴ Our World in Data: Forests and Deforestation, 2021.

⁵ Savezna kancelarija za životnu sredinu: Globalne kopnene površine i biomasa, 2013.

⁶ WWF: Potrošnja vode i nestašica vode, 2021.

⁷ Greenpeace: Poljoprivreda i klima, 2008.

Naša **posvećenost**

Naša predanost održivijoj nabavci kritičnih sirovina

Korporativna dužnost brižnog postupanja

Ubeđeni smo da se trajni uspeh može postići samo održivim razvojem. „Za bolje sutra“ opisuje ovaj stav i predstavlja naš pristup korporativnoj odgovornosti na svim područjima u Lidl. Na našem putu ka ekološki i društveno odgovornom načinu poslovanja, percepcija korporativne dužnosti brižnog postupanja od centralne je važnosti za Lidl.

Holističkim pristupom koji uključuje celu kompaniju, Lidl obezbeđuje usaglašenost sa sopstvenim i regulatornim zahtevima društveno odgovornog poslovanja. Tim povodom smo uspostavili sveobuhvatan ≥ upravljački pristup korporativnoj dužnosti brižnog postupanja u svim strateškim fokusnim temama društveno odgovornog poslovanja, što uključuje nabavku sirovina. Pored toga, svaka zemlja može da pokrene sopstvene teme, da formuliše svoje ciljeve i da odredi mere.

Ključni deo Lidlove strategije održivosti u nabavci je društveno odgovorno i ekološki osvešćeno osmišljavanje lanaca snabdevanja sirovinama. Time je naša posvećenost usmerena na smanjenje negativnog ekološkog, ali i društvenog uticaja naših primarnih proizvoda – od uzgoja do berbe i dalje prerade do transporta u prodavnice – koliko god je to moguće.

Lidl je razvio opsežnu strategiju sirovina koja se zasniva na ovde prikazana **četiri stuba**, kako bi nastavio da deluje na strukturisan i ciljno fokusiran način. Njihovom primenom osiguravamo sistematski pristup postizanju naših ciljeva u pogledu sirovina. Tačnije rečeno, obavezali smo se da ćemo nabavku sirovina koje su definisane kao kritične učiniti održivijom do 2025. godine.

Nabavku kritičnih sirovina učinićemo održivijom do kraja 2025. godine.

1 Razumevanje posledica

Identifikujemo rizike u našim lancima snabdevanja i radimo transparentno.

2 Postavljanje standarda

Naše ključne poljoprivredne sirovine sertifikujemo prema priznatim ekološki i društveno prihvatljivim standardima.

3 Podsticanje alternativa

Podstičemo održivije alternative u našem asortimanu proizvoda i smanjujemo kupovinu kritičnih sirovina.

4 Pokretanje promena

Učestvujemo u inicijativama i projektima s više zainteresovanih strana.

Ophođenje prema kritičnim sirovinama

Usredsređeni smo na takozvane kritične sirovine. One su rezultat sistematske analize rizika koju smo sproveli u saradnji sa stručnjacima. Prema toj analizi, kritične sirovine nemaju samo najveći uticaj na ljude i životnu sredinu, već su i veoma relevantne za naš asortiman proizvoda.

Dodatno smo za svaku kritičnu sirovinu u proizvodima naše robne marke definisali > ciljeve održivosti specifične za sirovine. Detaljnije informacije o našem ophođenju prema kritičnim sirovinama mogu se naći u narednim poglavljima kao i u našim politikama nabavke za lance snabdevanja bez krčenja šuma, kao i Izjava o namerama – Sveže voće i povrće, ali i cveća i biljaka.

Bolje razumevanje naših uticaja kroz analize rizika

Prvi korak prema održivoj strategiji za sirovine je stvarno razumevanje sopstvenih uticaja. Primenom sveobuhvatnih i redovnih analiza rizika ispitujemo mogućnosti i rizike našeg poslovanja – čime su obuhvaćene i sirovine. One istovremeno predstavljaju osnov za naš pristup korporativnoj dužnosti brižnog postupanja koje doprinosi efikasnom smanjenju rizika pri kupovini sirovina.

Sistematski sprovodimo godišnju sveobuhvatnu analizu rizika kao i ne rutinske analize rizika u našim lancima snabdevanja. Fokus godišnje analize rizika su, između ostalog, sledeći relevantni rizici u skladu sa [> Nemačkim zakonom o dužnoj pažnji u lancima snabdevanja](#): dečji rad, prisilan rad, zaštita na radu, primerena naknada, diskriminacija, sloboda udruživanja, zemljišna prava, degradacija životne sredine, ekološki sporazumi, bezbednosne snage.

Na nivou sirovina identifikujemo rizike za životnu sredinu poput gubitka biološke raznovrsnosti ili rizika za svežu vodu koji mogu da nastanu iz uzgoja ili proizvodnje sirovina u odgovarajućoj zemlji porekla. U tu svrhu se prevashodno oslanjamo na spoljne izvore podataka kao što su, primera radi, [> Filter rizika za vodu i biološku raznovrsnost WWFa](#). Pritom smo u stalnoj komunikaciji s dobavljačima i drugim zainteresovanim stranama da bismo prepoznali i bolje razumeli ekološke rizike u našim lancima snabdevanja.

Svi ti uvidi nam pomažu da nabavku sirovina učinimo održivijom, to jeste u postavljanju prioriteta, utvrđivanju odgovornosti, određivanju fokusa, definisanju ciljeva i preduzimanju mera. Na taj način možemo sistematski, ali i dugoročno da smanjimo i izbegnemo rizike.

U visokorizičnim lancima snabdevanja sprovodimo, između ostalog, studije o uticajima na ljudska prava u našim lancima snabdevanja, to jeste takozvane [> Human Rights Impact Assessments \(HRIA\)](#), uzimajući u obzir nosioce prava. Putem njih dobijamo informacije o stvarnom uticaju naših poslovnih aktivnosti i omogućavaju nam prepoznavanje potencijalnih preventivnih mera.

Pored analize naših rizika, pružamo najveću moguću transparentnost o poreklu, količini, statusu sertifikacije, preradi i pakovanju kritičnih sirovina.

U skladu s **prvim stubom** naše strategije za sirovine, utvrđujemo ekološke i društvene rizike u našim lancima snabdevanja.

Uspostavljanje ekoloških i društvenih standarda uz pomoć sertifikata

Prilikom nabavke sirovina se oslanjamo na priznate ekološki i društveno prihvatljive standarde. Naša saradnja sa sertifikovanim dobavljačima i organizacijama koje izdaju oznake, kao i korišćenje sertifikovanih proizvodnih pogona i proširenje našeg asortimana na označene proizvode ključni su instrumenti za rešavanje društvenih i ekoloških rizika u lancu snabdevanja. Postavljanje relevantnih oznaka na pakovanja naših proizvoda našim kupcima olakšava donošenje održivijih odluka prilikom kupovine.

U okviru našeg [> upravljačkog pristupa korporativnoj dužnosti brižnog postupanja](#) razvijamo obavezujuće smernice u vezi sa društveno odgovornim poslovanjem, koje se odnose na nabavku i naše poslovne partnere. U to takođe spadaju [> međunarodni ciljevi za sirovine](#). Pomoću njih definišemo jasne zahteve društveno odgovornog poslovanja u pogledu nabavke kritičnih sirovina i postavljamo određeni vremenski okvir za njihovu implementaciju. Pritom mislimo na konkretne ciljeve sertifikacije i/ili smanjenja kritičnih sirovina u proizvodima naše robne marke. Ovde važe prekogranični zahtevi koje Lidl Srbija primenjuje unutar sledećeg vremenskog okvira u zavisnosti od sirovine i koje prema potrebi nadopunjuje sopstvenim ciljevima.

Pri izboru naših oznaka oslanjamo se na najrelevantnije standarde i sertifikate usmerene na uticaj. U okviru analize oznaka, detaljno smo ispitali gde se nalaze specifične fokusne tačke, prednosti, kao i slabosti pojedinačnih oznaka. Na osnovu toga, identifikovali smo sertifikate koje želimo da koristimo danas, ali i ubuduće.

Zahvaljujući sertifikatima osiguravamo, primera radi, da su nabavljene

sirovine zasnovane na društveno i ekološki kompatibilnim uzgojnim praksama ili da postoje mehanizmi žalbi koji pogoduju radnicima. U okviru sertifikacije proizvođači imaju, primera radi, priliku da učestvuju u obukama i kursevima na kojima mogu da saznaju kako da minimalizuju uplitanja u životnu sredinu i kako pravilno da koriste sredstva za zaštitu biljaka ili da očuvaju staništa koja su vredna zaštite.

U skladu s **drugim stubom** naše strategije za sirovine omogućavamo sertifikaciju naših kritičnih sirovina.

Rad organizacija za izdavanje pečata i osnovni mehanizmi i sistemi sledivosti omogućavaju transparentnost u lancu snabdevanja. Želimo da povećamo transparentnost o poreklu za naše kupce i da im damo priliku da saznaju više o sertifikovanom uzgoju sirovina.

U Lidlu u DRŽAVA, primera radi, na nekim pakovanjima proizvoda „Fairglobe” postoji numerički kod, takozvani „Fairtrade Code”. Unosom ovog Fairtrade koda, potrošači mogu da krenu na virtuelno putovanje na > www.fairtrade-code.de i da saznaju gde i ko je uzgajao određenu sirovinu. Pored toga, naši kupci saznaju kako poštenom trgovinom na licu mesta utičemo u zemljama u razvoju. Na primer, na veb-stranici pokazujemo koji su projekti već finansirani zahvaljujući plaćenim Fairtrade premijama.

Trgovinski modeli⁸

Prilikom nabavke sertifikovanih sirovina poput soje, kakaoa ili palminog ulja (ulja palminih koštica), pravimo razliku između nekoliko trgovinskih modela koji se zasnivaju na različitim zahtevima za sledljivost sirovine i njenu upotrebu u krajnjem proizvodu.

Sertifikovana sirovina koja nije ili je samo delimično sadržana u krajnjem proizvodu:

- **Book & Claim: bez sledljivosti**
- **Bilans mase / Mass balance:** bez sledljivosti jer se nesertifikovana sirovina meša sa sertifikovanom sirovinom uz proveru udela sertifikovane robe

Sertifikovana sirovina koja je fizički sadržana u krajnjem proizvodu:

- **Segregation:** sledljivost do sertifikovane zajednice uzgajivača
- **Identity Preserved:** sledljivost sve do pojedinačnih sertifikovanih uzgajivača

⁸ Forum o održivom palminom ulju: Sertifikacija palminog ulja, 2024.

Promovisanje održivijih alternativa za sirovine

U našem asortimanu podstičemo održivije alternative ako kritične sirovine ne mogu da se nabave na održiviji način. Na primer, palmino ulje (ulje palmiranih koštica) možemo da zamenimo uljem uljane repice, pamuk poliesterom ili meso biljnim proteinima poput graška.

U slučajevima kada nema održivih alternativa, prema potrebi proveravamo da li ćemo u budućnosti da izbegavamo određene sirovine kod specifičnih proizvoda, poput angora vune koju više ne koristimo. S tim u vezi smo definisali transnacionalne zahteve.

Takođe želimo da senzibilizujemo naše kupce na činjenicu da prilikom donošenja svojih odluka o kupovini uzmu u obzir zaštitu životne sredine u zemljama proizvođačima i da pritom doprinesu osiguranju uslova za život poljoprivrednika. Da bismo to učinili, informišemo ih o odgovarajućim alternativama u našem asortimanu proizvoda, pri čemu im stavljamo jasno vidljive informacije na pakovanja naše robne marke. Pored toga, Lidl pruža pozadinske informacije o održivoj nabavci sirovina uključene u letke koje izlaze jednom nedeljno, putem veb-stranice www.lidl.rs kao i putem drugih aktivnosti na mrežama.

U skladu s **trećim stubom** naše strategije za sirovine promovisaćemo više održivih alternativa u našem asortimanu i redukućemo kritične sirovine.

Zajedničko pokretanje promena

Lidl ne može samostalno da reši mnoge probleme koji postoje u području proizvodnje i prerade sirovina. Zbog toga blisko saradujemo sa akterima iz prehrambene industrije, vladama, neprofitnim organizacijama, institucijama za postavljanje standarda, akademskom kao i lokalnim zajednicama. Zajedno možemo da pokrenemo promene u celoj industriji, da unapredimo standarde i da implementiramo poboljšanja. To je zato što održiva proizvodnja sirovina zahteva učešće i podršku brojnih zainteresovanih strana duž globalnih lanaca vrednosti. Poseban fokus stavljamo na one grupe koje su u velikoj meri pogođene negativnim društvenim i ekološkim uticajima, kao što je to slučaj u zemljama proizvođačima.

Možemo da kažemo kako naši ciljevi za sirovine za celu kompaniju takođe proizilaze iz kontinuirane razmene ideja s našim zainteresovanim stranama. Taj proces je praćen intenzivnim konsultacijama i raspravama s sektorima nabavke drugih Lidlovih nacionalnih kompanija, strateškim dobavljačima i relevantnim nevladinim organizacijama.

U skladu s **četvrtim stubom** naše strategije za sirovine pospešujemo promene tako što se zalažemo u inicijativama i projektima.

Strategija za kakao

Uzgoj kakaoa je jedan od vodećih pokretača krčenja šuma, čime se ugrožavaju lokalni ekosistemi i ubrzavaju globalne klimatske promene. Između 1990. i 2015. godine je npr. Obala Slonovače izgubila 90% svojih šuma, od čega je trećina otišla na proširenje zemljišta u sektoru uzgoja kakaoa.⁹ Više informacija o tome mogu se naći u [> Politici nabavke za lance snabdevanja bez krčenja šuma](#). Pored toga, većinom se uzgajaju monokulture. Prakse uzgoja i sve veća upotreba đubriva i pesticida ugrožavaju biološku raznovrsnost.¹⁰ Kakao se često uzgaja u malim poljoprivrednim gazdinstvima. Budući da su zrna kakaoa prevashodno izvozna roba, uzgajivači kakaoa su izloženi velikim fluktuacijama cena na svetskom tržištu i njihove naknade se obično nalaze ispod međunarodno definisanih granica siromaštva.¹⁰ Tokom berbe i prerade sirovina često nedostaje oprema za zaštitu na radu, npr. protiv pesticida. Zbog strukturnih uzroka je takođe široko rasprostranjen dečji rad, a žene koje rade na uzgoju kakaoa moraju da se bore s ekonomskom diskriminacijom.¹¹ Prisilan rad i kršenja radnih prava malih poljoprivrednika su zabeleženi kako u sektoru uzgoja, tako i prilikom berbe.¹²

Da bismo efikasno odgovorili na te izazove, svi proizvodi s udelom kakaoa** su sertifikovani još od kraja poslovne godine (PG*) 2022. prema standardima Fairtrade, Rainforest Alliance ili Bio. Od 2023. godine, isto tako prodajemo table čokolade isključivo s najmanje jednim od tih sertifikata.

*PG: 01.03–28/29.02. ** izuzev SAD-a

Lidl Srbija u svom asortimanu pod sopstvenom robnom markom „Fairglobe” ima proizvode koji sadrže kakao sa sertifikatom Fairtrade.

S rastućom ponudom tabli čokolada sa sertifikatom Fairtrade, kao što su, primera radi, serija proizvoda sopstvene robne marke Way To Go, i zahvaljujući povezanim dugoročnim kupovnim ugovorima, Lidl proizvođačima pruža bezbednost prilikom planiranja. Time želimo da obezbedimo pouzdane prihode i društvene standarde za uključene proizvođače kakaoa, bez obzira na fluktuaciju cena na svetskom tržištu. Pored toga, stvaramo podsticaje za ekološki uzgoj i time doprinosimo smanjenju primene hemijsko-sintetičkih đubriva i pesticida.

⁹ WWF: Cocoa, 2024.

¹⁰ Voice Network: Cocoa Barometer, 2020.

¹¹ Fairtrade Nemačka: Fokus na rodnu ravnopravnost, 2024.

¹² US Department of State: 2020 Trafficking in Persons Report, 2020.

i Uz Way To Go na putu do prihoda koji osiguravaju život

Uz Way To Go, Lidl je 2019. godine u saradnji s [Fairtrade-om](#) uveo posebno fer proizvedenu čokoladu u sklopu svoje sopstvene robne marke. Misija proizvodne serije Way To Go je da se dâ vetar u leđa malim poljoprivrednim porodicama da održivo povećaju svoje prihode. Na osnovu toga, Lidl uz minimalnu cenu i Fairtrade premiju plaća dodatnu premiju za povećanje životnih prihoda. Od toga srazmerno imaju korist mali poljoprivrednici u obliku direktne isplate i u vidu finansiranja prapratnih projektnih aktivnosti. Pritom se izbor aktivnosti zasniva na rizicima i potrebama odgovarajuće zadruge. Na putu do prihoda koji osiguravaju život, Way To Go omogućava dodatnu ekonomsku sigurnost, podstiče stabilizaciju pravednih društvenih uslova i mere daljeg osposobljavanja radi osiguravanja izvora prihoda. To npr. uključuje obuke o održivijim poljoprivrednim praksama ili diverzifikaciji prihoda kroz uzgoj alternativnih sirovina kao što su batat ili pirinač. Pored toga, Lidl stvara veću transparentnost uz Way To Go; kakao može da se prati od table čokolade do proizvođačke zadruge.

Od početka projekta, više od 2200 uzgajivača kakaoa je imalo koristi od projekta Way To Go. Podrobnije informacije o projektu Way To Go mogu se naći [> ovde](#).

i Profesionalizacija porodičnih gazdinstava uz PRO-PLANTEURS

Od 2015. godine, podstičemo [> Zajednički projekat PRO-PLANTEURS](#) foruma o održivom kakaou Forum Nachhaltiger Kakao e.V., Saveznog ministarstva hrane i poljoprivrede (BMEL), Saveznog ministarstva za

ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) i Saveta za kafu i kakao Obale Slonovače (Conseil du Café-Cacao). Za vreme trajanja projekta od 2015. do 2025. godine, PRO-PLANTEURS ima za cilj da profesionalizuje 30.000 porodičnih poljoprivrednih gazdinstava i njihove organizacije. Projektom naročito ženama želi da se ponudi prilika da ostvare bolji prihod i bolju osnovu za prehranu svoje porodice uz pozitivan uticaj na njihove životne uslove. Projekat se zasniva na četiri stuba: jačanje poljoprivrednih organizacija, poboljšanje upravljanja poljoprivrednim dobrima, podsticanje saradnje u lancu snabdevanja i zajedničko učenje i inovacije.

i Naše članstvo u Forumu o održivom kakaou

Naše članstvo u inicijativi više zainteresovanih strana [> Forum za održivi kakao](#) (German Initiative on Sustainable Cocoa – GISCO) nam pruža uvid u tržište i omogućava nam saradnju sa drugim učesnicima u lancu snabdevanja. Zajedno želimo da poboljšamo uslove života uzgajivača kakaoa i njihovih porodica, da očuvamo prirodne resurse i da povećamo uzgoj i poboljšamo marketing kakaoa sertifikovanog prema standardima održivosti. Inicijativom smo se obavezali na dvanaest specifičnih ciljeva koji su namenjeni očuvanju prirodnih resursa i zaštiti biološke raznovrsnosti u zemljama u kojima se uzgaja kakao. Među njima je, primera radi, cilj okončanja krčenja šuma radi proizvodnje kakaoa i doprinos očuvanju šuma, biodiverziteta i ponovnom pošumljavanju. Lidl je za ove ciljeve 2024. godine preuzeo reprezentativno članstvo u Nemačkoj.

Strategija za kafu

Kafa je ekonomska osnova života za 25 miliona poljoprivrednih domaćinstava u više od 50 zemalja oko ekvatora.¹³ Efekti klimatskih promena su već danas vidljivi u uzgoju kafe i utiču na egzistenciju mnogih malih uzgajivača. Uzgajivači kafe sve više moraju da se bore sa dugim kišnim periodima i visokim temperaturama koji negativno utiču na prinose kafe. Posebno male grupe uzgajivača načelno imaju manje rezervi kafe i ozbiljno su pogođene čak i u slučaju manjih zastoja u proizvodnji. Uzgoj kafe takođe predstavlja velik rizik od krčenja šuma. Budući da je kafa prvenstveno izvozna roba, uzgajivači kafe su u zemljama uzgoja izloženi velikim fluktuacijama cena na svetskom tržištu. Udeo prihoda uzgajivača kafe u lancu vrednosti kafe je mali, dok istovremeno rastu operativni troškovi za radnike, đubrivo i mašine. Većina uzgajivača kafe ne može da ostvari prihode koji osiguravaju život i zbog toga živi ispod granice siromaštva. To takođe doprinosi povećanju rizika od dečjeg rada. Pored toga, žene su obično u nepovoljnijem položaju kada se radi o pristupu obrazovanju, kapitalu i zemljištu. Prilikom berbe se često koriste sezonski radnici koji nemaju potpisane zvanične ugovore o radu, što može da predstavlja rizik od prisilnog rada.¹⁴

Stoga naše kapsule kafe i instant kafa moraju da budu u potpunosti sertifikovani prema standardima Fairtrade, Rainforest Alliance ili Bio do kraja PG 2022, a kesice kafe i napici od kafe do kraja PG 2024.

Proizvođači proizvoda naše sopstvene robne marke uglavnom nabavljaju svoju zelenu kafu sa plantaža u Centralnoj i Južnoj Americi i Vijetnamu. U okviru sistema sertifikacije koji pretežno funkcionišu sa modelima trgovanja „Segregation” ili „Identity Preserved”, možemo da obezbedimo sledljivost do zemlje porekla. Mešavine kafe i njihovo poreklo mogu da odstupaju u zavisnosti od sezone i kvaliteta berbe.

Za nesertifikovane proizvode, proizvodnja naše zelene kafe mora dokazano da bude bez krčenja šuma. Uzgajivači kafe to predstavljaju putem pouzdanih > [sistema praćenja i verifikacije \(Monitoring and verification – M&V\)](#), kojima moraju da se zadovolje minimalni standardi prema operativnoj smernici > [AFi Operational Guidance for Monitoring and Verification](#). To nam daje sigurnost u pogledu sledljivosti kafe i zaštite od krčenja šuma na mestu porekla.

¹³ INA: Veštačenje sirovina u sklopu inicijative INA, 2024.

¹⁴ Panhuysen & de Vries: Coffee Barometer, 2023.

i Podsticanje malih poljoprivrednika uz Way To Go

Posle > [čokolade Way To Go](#), Lidl je 2022. godine stavio na tržište i kafu Way To Go. Zelena kafa za tu seriju proizvoda dolazi iz zadruga APROCOSA u Hondurasu. U projektu je dosad učestvovalo više od 170 malih poljoprivrednika koji su imali priliku da iskoriste dodatnu premiju. Gotovo trećina malih poljoprivrednika je već učestvovala u pratećim projektnim aktivnostima kao što su sadnja voćki i krošnjastih stabala i profesionalizovali su svoja poljoprivredna dobra kroz prakse upravljanja poljoprivrednim gazdinstvima poput knjigovodstva.

i Naša posvećenost lancima snabdevanja kafom bez krčenja šuma

Pored toga, Lidl od 2024. godine saraduje s jednim od velikih dobavljača kafe u sklopu tog projekta, kao i s posebnim proizvođačima kafe u Peruu, kako bi sprečio krčenje šuma u malim lancima snabdevanja kafom. Uredba Evropske unije o krčenju šuma (EUDR) je veoma izazovna za mala poljoprivredna dobra u slabo razvijenim područjima: oni moraju da prikupljaju i prosleđuju podatke, prilagođavaju svoju logistiku i treba da budu upoznati s evropskim zahtevima. Ovim projektom nameravamo da zatvorimo te praznine i da omogućimo malim uzgajivačima kafe da i ubuduće nastave da učestvuju na evropskom tržištu.

Strategija za čaj

Glavne zemlje za uzgoj čaja su Kina i Indija.¹⁵ Uzgoj čaja često istiskuje tropske šume bogate vrstama biljaka i zamjenjuje ih monokulturom koju karakteriše samo jedna biljna vrsta. Erozija tla, konkurencija za vodu, štetni efekti unošenja đubriva i potreba za ogrevom za rad opreme za sušenje čaja samo su neke od stvari koje životnu sredinu izlažu pritisku.¹⁶ Čaj se bere tokom cele godine i stoga se zapošljava velik broj ljudi. Pritom se uzgajivači čaja, kao glavni poslodavci, suočavaju s raznim izazovima, uključujući, između ostalog, pravednu naknadu i prava radnika poput slobode udruživanja ili zaštite na radu. U sektoru uzgoja i berbe, žene su posebno ranjiva grupa i izložene su nejednakom pristupu zemljištu ili kreditima, nejednakim platama, ali i uznemiravanju. Često postoji i nedostatak mogućnosti za brigu o deci, ali i za njihovo školovanje. Kao rezultat toga, nastaju dodatni rizici poput dečjeg i prisilnog rada, posebno podstaknutog platama ispod nivoa koji osigurava egzistenciju. Prilikom primene pesticida na plantažama postoje izveštaji o nedostatku zaštitne opreme.

Godine 2020, u okviru dodatnog razvoja naše dubinske analize ljudskih prava, sproveli smo procenu uticaja na ljudska prava > [Human Rights Impact Assessment \(HRIA\)](#) u lancu snabdevanja čajem u Keniji. Lidl je otad preduzeo razne korake da bi se rešio rizika na lokalnom nivou.

Godinama smo postepeno proširivali nabavku čaja iz sertifikovanog uzgoja za naše sopstvene robne marke.

Od PG 2023, ceo naš asortiman zelenog, crnog i rooibos čaja ima Fairtrade, Rainforest Alliance ili Bio sertifikat. Od 2023. godine, ti sertifikati se takođe odnose na većinu naših biljnih i voćnih čajeva*.

*izuzev SAD-a

Pored toga, srećni smo kada se naši poslovni partneri uključe u inicijative i udruženja kao što je > [Ethical Tea Partnership \(ETP\)](#), u kom Lidl Stiftung & Co. KG aktivno učestvuje još od 2021. godine.

¹⁵ Statista: Tea production worldwide from 2006-2022, 2024.

¹⁶ Mukhopadhyay & Mondal: Cultivation, Improvement, & Environmental Impacts of Tea, 2017.

Strategija za drvo i celulozu

Šume pročišćavaju naš vazduh, ublažavaju suše i štite od poplava i erozije tla. Doduše, na naše veliko žaljenje, ugrožen je opstanak mnogih šumskih ekosistema. Svake četiri sekunde nestane šuma veličine fudbalskog igrališta.¹⁷ Oko 70 miliona stabala se poseče svake godine za proizvodnju celuloznih vlakana na bazi drveta, mada bi taj broj mogao da se udvostruči u narednih 20 godina usled rasta tekstilne industrije.¹⁸ Društveni rizici šumarstva uključuju dečji i prisilan rad, ali i zaštitu na radu. U saradnji sa onima koji su uključeni u lanac vrednosti i njihovim igračima, želimo da damo svoj doprinos ekološki i društveno odgovornijem upravljanju šumama. Stoga se naša strategija odnosi na sve sastavne delove proizvoda od drveta, celuloze i papira kod artikala sopstvene robne marke, ali i na primarna i sekundarna pakovanja od drveta, celuloze i papira.

Proizvodi obuhvaćeni našim ciljem održivosti drveta i celuloze se kreću od papira za kopiranje i salveta do drvenih igračaka, drvenog nameštaja i drvenog uglja. Pored toga, naš asortiman uključuje čak i odeću od drvenih vlakana (viskoze).

Do kraja PG 2024, svi proizvodi od drveta koje prodaje Lidl [DRŽAVA], biće u potpunosti sertifikovani ili reciklirani. Isto važi za ambalažu od drveta odnosno celuloze. Prednost dajemo primeni recikliranog materijala. Ako je moguće, nova drvena vlakna (tzv. sveža vlakna) moraju da budu iz izvora s FSC® sertifikatom ili alternativno iz izvora s PEFC sertifikatom.

Uz FSC® ili PEFC sertifikat naših proizvoda od svežih vlakana, istom merom se zalažemo za društvene i ekološke, ali i za ekonomske aspekte. Kriterijumi šumskog FSC® standarda uključuju zaštitu autohtonog stanovništva, zabranu seče šuma, očuvanje biološke raznovrsnosti u šumama s visokom prirodnom vrednošću i zabranu genetski modifikovanih organizama. Primenjujemo različite FSC® ili PEFC oznake u zavisnosti od udela sertifikovane celuloze ili recikliranog sadržaja u proizvodu.

Takođe smo sebi postavili cilj da do kraja PG 2025. pretvorimo najmanje 15% naših proizvoda od kuhinjskog i higijenskog papira u fiksnom spisku u reciklirani materijal (uključujući hibridni papir). Pored toga, od 2022. godine na pakovanjima naših proizvoda od drvenog uglja navodimo zemlju porekla i vrstu drveta.

Od kraja PG 2020. takođe nabavljamo viskozu na dokazano održiviji način putem sertifikata EcoVero ili LIVACECO.

¹⁷ WWF: Lanci snabdevanja bez krčenja šuma i prenamene, 2022.

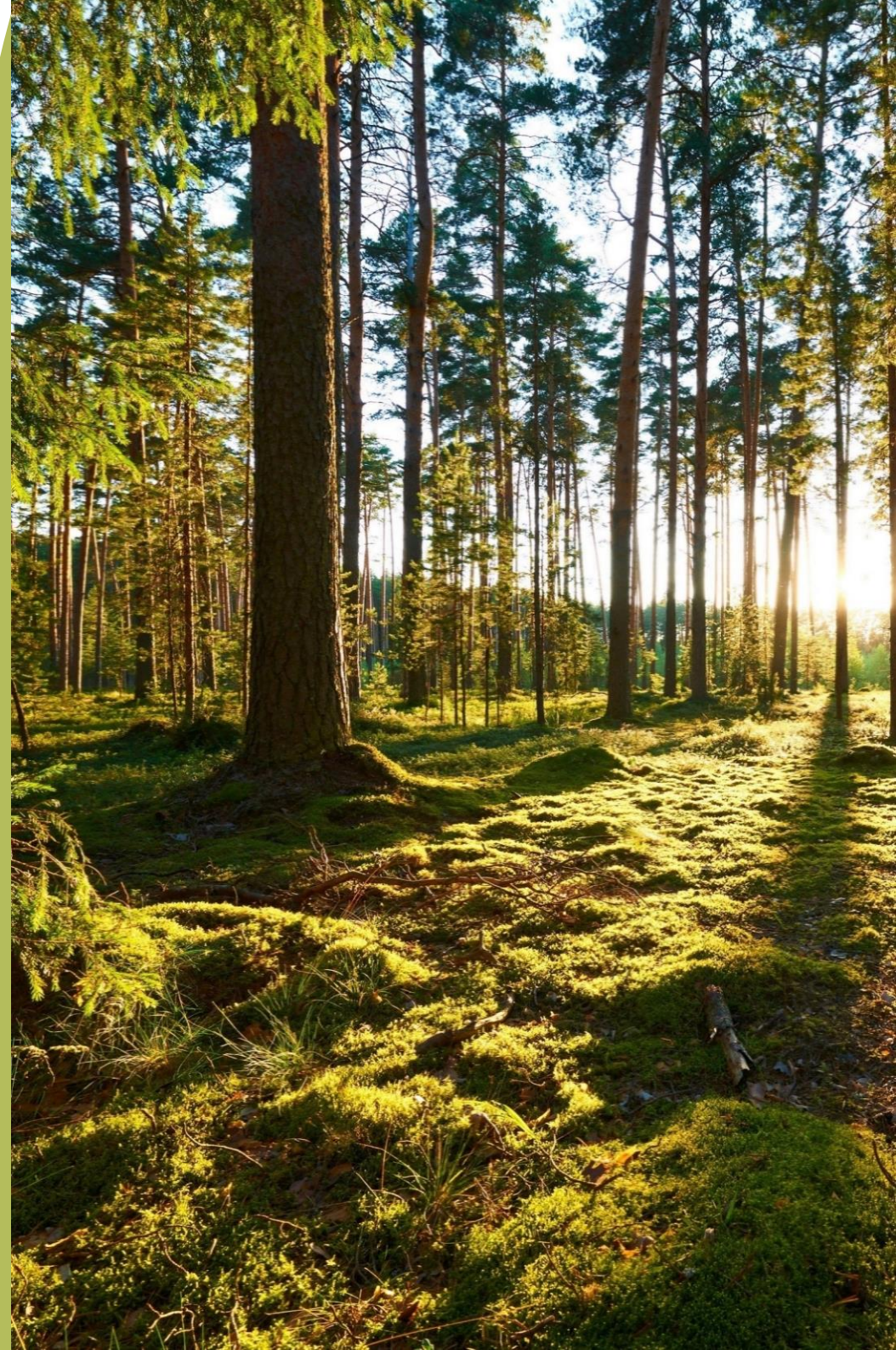
¹⁸ Fibre2Fashion: Fashionable fabrics leading to deforestation, 2014.

Očuvanje prirodnog resursa drveta je najbolji način zaštite šuma i daje važan doprinos zaštiti klime. Zbog toga je pažljivo korišćenje drveta, celuloze i papira naš glavni prioritet u proizvodima i pakovanjima naših sopstvenih robnih marki. Gde je to moguće, reciklirani materijal koristimo i za proizvodnju celuloze/papira/hartije, čime u značajnoj meri štedimo resurse. Međutim, kada se odlučimo da koristimo reciklirani materijal, moramo da uzmemo u obzir sve zahteve za stabilnost i kvalitet štampe.

i Naše članstvo u inicijativi FSC®

Lidl Stiftung & Co. KG je član saveta > [Forest Stewardship Council \(FSC®\)](#) u [Nemačkoj](#). Članstvo u organizaciji sa više zainteresovanih strana FSC® nam omogućava saradnju s drugim akterima u lancu snabdevanja drvetom. Od ovog dijaloga imamo koristi i, u saradnji s ostalim članovima, posvećeni smo održivom šumarstvu.

Strategija za palmino ulje (ulje palminih koštica)

Uzgoj palminog ulja (ulja palminih koštica) u velikim razmerama doprinosi gubitku biodiverziteta i podstiče klimatske promene. To nije samo zbog veličine poljoprivrednog zemljišta, već i zbog načina na koji se uzgaja. Plantaže palminog ulja (ulja palminih koštica) se često stvaraju spaljivanjem netaknutih šuma i drugih vrednih ekosistema. Posledice uključuju gubitak staništa za razne biljne i životinjske vrste - od kojih su mnoge takođe na spisku ugroženih vrsta.¹⁹ 90% proizvodnje palminog ulja (ulja palminih koštica) se nalazi u jugoistočnoj Aziji, gde do 50% krčenja tropskih prašuma može da se pripiše ovoj sirovini.²⁰ Požari u primarnim šumskim područjima oslobađaju CO₂ i čađ koji predstavljaju opasnost za stanovništvo i narušavaju kvalitet vazduha. Krčenje šuma stoga takođe pogoršava klimatske promene.²¹ (pogledajte [> Politika nabavke za lance snabdevanja bez krčenja šuma i prenamene](#)). Površine dobijene za uzgoj palminog ulja (ulja palminih koštica) se često obrađuju za monokulture koje su sve češće izložene napadima štetočina. Iz tog razloga se koriste sredstva za zaštitu biljaka i đubriva. Njima se zagađuje tlo i kontaminiraju podzemne vode – uključujući okolne ekosisteme.¹⁹ Zaobilaženje radnih standarda predstavlja rizik za zdravlje prilikom rada na plantažama palminog ulja. Isto tako, sukobi oko zemlje, pa čak i otimanje zemljišta od malih uzgajivača palminog ulja (ulja palminih koštica) i autohtonih grupa stanovništva takođe predstavljaju rizik. Nivo plata radnika na plantažama je načelno ispod nivoa koji osigurava egzistenciju, što dovodi do većeg rizika od dečjeg i prisilnog rada.

¹⁹ WWF: Palmino ulje, 2024.

²⁰ Nature Plans: The environmental impacts of palm oil in context, 2020.

²¹ Greenpeace: Palm oil, 2024.

Naporno radimo na stalnom poboljšanju transparentnosti u svojim lancima snabdevanja palminim uljem (uljem palminih koštica). U okviru godišnje ankete dobavljača, takozvanog mapiranja dobavljača, proveravamo da li se naši dobavljači pridržavaju specifikacija koje smo definisali u vezi s palminim uljem (uljem palminih koštica) i dokumentujemo napredak. Da bismo to uradili, beležimo tačne količine, status sertifikacije i, gde je moguće, zemlje porekla. To nam daje uvid koje palmino ulje (ulje palminih koštica) ne ispunjava naše zahteve kako bismo ciljano mogli da pristupimo našim snabdevačima. Količine palminog ulja (ulja palminih koštica) utvrđene iz našeg mapiranja dobavljača su objedinjene u opštem izveštaju za Lidl DRŽAVU zavisnosti od tipa i modela lanca snabdevanja okruglog stola Roundtable for Sustainable Palmoil (RSPO) (pogledajte [> Trgovinski modeli](#)).

Naš cilj: Od kraja poslovne 2023. godine nabavljamo palmino ulje (ulje palminih koštica) na održiviji način.

- Do kraja poslovne 2022. godine, palmino ulje (ulje palminih koštica) u prehrambenim i blisko prehrambenim proizvodima biće sertifikovano najmanje prema nivou RSPO standarda „Segregated“.
- Do kraja poslovne 2020. godine, frakcije i derivati palminog ulja u prehrambenim i blisko prehrambenim proizvodima biće sertifikovani najmanje u skladu sa nivoom RSPO standarda „Mass Balance“
- Do kraja poslovne 2023. godine palmino ulje u neprehrambenim proizvodima biće sertifikovano najmanje prema nivou RSPO standarda „Segregated“.
- Do kraja poslovne 2022. godine, frakcije i derivati palminog ulja u neprehrambenim artiklima će biti sertifikovani najmanje prema nivou RSPO standarda „Mass Balance“.

Uljanjoj palmi se pripisuje oko 40% svetske proizvodnje biljnog ulja.²⁰ Palmino ulje (ulje palminih koštica) je sastavni deo mnogih ulja, masti, pekarskih proizvoda, ali se može naći i u kozmetici, deterdžentima, kao i sredstvima za pranje i čišćenje. U Lidlovom asortimanu, oko 80% upotrebe palminog ulja (ulja palminih koštica) je namenjeno za jestive, a oko 20% za nejestive proizvode. Upotreba palminog ulja (ulja palminih koštica) mora da se posmatra drugačije: U poređenju s drugim biljnim uljima, uljana palma nudi najveći prinos po korišćenoj površini.²² Njen uticaj na životnu sredinu može da se smanji ako se proizvodi na održiv način.

Međutim, iz nutritivno-fizioloških razloga, upotreba alternativnih, zdravih biljnih ulja može da ima smisla, pod uslovom da je tehnička obrada krajnjeg proizvoda slična ili ista. Više informacija o tome može se naći u [> Politici nabavke za osvešćenu ishranu](#)

i Naše učešće na Okruglom stolu o održivom palminom ulju

Lidl Stiftung & Co. KG je od 2012. godine član okruglog stola [≥ Roundtable on Sustainable Palm Oil \(RSPO\)](#), a od 2023. godine smo aktivno uključeni u RSPO-ovu radnu grupu za podeljenu odgovornost i posvećeni smo ograničavanju negativnih uticaja nabavljanja sirovina na životnu sredinu.

²⁰ Nature Plans: The environmental impacts of palm oil in context, 2020.

²² WWF: 8 Things to know about Palm Oil, 2020.

i Naš rad u Forumu održivog palminog ulja

Lidl Stiftung & Co. KG je član [> Foruma o održivom palminom ulju \(FONAP e. V.\)](#) u kom zastupa zemlje u kojima posluje, i to Nemačku, Austriju i Švajcarsku. Zahvaljujući našem angažmanu u FONAP-u, učestvujemo u projektu malih zemljoposjednika u Indoneziji i na taj način podstičemo obuku malih poljoprivrednika u ekološkim aspektima i tehnologijama uzgoja kao i geolokaciji, aktivnom osmišljavanju alternativnih izvora prihoda za poljoprivredna gazdinstva i osnaživanju žena u ovoj grani industrije.

Strategija za soju

Soja je važan izvor biljnih proteina i prevashodno se koristi u ishrani životinja kao što su kokoške. Tako se 80% svetske berbe soje koristi za proizvodnju stočne hrane.²³ S povećanjem blagostanja i rastućom populacijom na svetu, raste i svetska potrošnja mesa, a s njom i potreba za sojom kao stočnom hranom. Doduše, ako proizvodnja soje nastavi da raste po trenutnoj stopi, 16 miliona hektara savane i šest miliona hektara prašume je u opasnosti od prenamene, što je oko pet puta veća površina od cele Švajcarske.²³ Veliki broj ovih ugroženih oblasti se nalaze u najbogatijim ekosistemima na svetu, kao što su amazonski bazen, region Seradu ili atlantska prašuma na istočnoj obali Brazila. Uzgoj soje se često dovodi u vezu s kršenjem prava na zemljište autohtonih naroda i malih poljoprivrednika, kao i s diskriminacijom. Masovna proizvodnja i sve veća upotreba mehanizacije ne doprinose dovoljnom stvaranju formalnih poslova. Za vreme sezone, pre svega su potrebni sezonski radnici i pomoćnici u berbi, čime se povećava rizik od dečjeg i prisilnog rada. Plate radnika su neretko neodgovarajuće, a mere zaštite na radu nedovoljne.

Zajedno s dobavljačima i trgovcima na malo radimo na poboljšanju transparentnosti u našim lancima snabdevanja sojom. Da bismo to učinili, godišnje mapiramo indirektno količine soje koje ulaze u naše lance snabdevanja za proizvodnju stočne hrane. Takođe obraćamo pažnju na sertifikacije i zemlje porekla soje koja se koristi za proizvodnju stočne hrane. To nam omogućava da utvrdimo gde soja potencijalno predstavlja rizik za održivost da bismo to ukazali našim dobavljačima.

²³ WWF: Soja kao stočna hrana, 2024.

Naš glavni cilj je da ojačamo solidnu sertifikaciju održivosti u sektoru soje, kojom bi se pored izbegavanja krčenja šuma i prenamene pokrili i drugi veoma relevantni aspekti održivosti (npr. smanjenje primene i izbegavanje pesticida). Zato podržavamo proteinsko partnerstvo Donau Soja i sertifikaciju održivosti prema RTRS-u ili ProTerri, kao i ISCC+.

Ako soja nije sertifikovana, odmah zahtevamo od naših lanaca snabdevanja mesom da kao stočnu hranu nabavljaju samo soju za čiju se proizvodnju ne krče šume. To možemo, primera radi, da proverimo [> ZDC metodologijom](#) nevladine organizacije [> Earthworm Foundation](#) ili [> ProTerra MRV rešenjem](#). Od 2028. godine ili pak ranije i ako tržišna situacija to dozvoli, potpuna pokrivenost količinom soje u stočnoj hrani bez potrebe za krčenjem šuma trebalo bi da se ostvari samo uz ovaj posebno pouzdan dokaz. Ako soja iz ovih sistema ne bude dostupna na tržištu, naši dobavljači moraju da postave sopstvena M&V rešenja u skladu s inicijativom [> Accountability Framework Initiative](#).

Za direktnu primenu soje kao sastojka u našim proizvodima za zamenu za meso, mleko ili jogurt, Lidl će do kraja PG 2024. da nabavlja samo soju iz Evrope da bi tako zaštitio prašume u Južnoj Americi i jugoistočnoj Aziji. Za zamene za meso ili kobasice, kao i za napitke sa sojom, do kraja PG 2025.* zahtevamo obaveznu sertifikaciju prema standardima Donau Soja / Europe Soy (poželjno), ProTerra, ISCC+, RTRS ili Bio uz potvrdu o evropskom poreklu. Dodatnom sertifikacijom obezbeđujemo kontrolu i procenu procesa proizvodnje soje prema ekološkim kriterijumima.

Lidl Srbija ima nacionalni cilj prema kome nastojimo da 100% soje korišćene za prehranu koka nosilja mora biti sertifikovano Donau Soja sertifikatom.

Pored toga, želeli bismo da u naš asortiman uključimo sve više održivijih alternativa životinjskim proizvodima i da na taj način povećamo udeo biljnih izvora proteina u asortimanu sopstvene robne marke. Više informacija može se naći u našoj [politici nabavke za osvešćenu ishranu](#)

i Saradnja za održiviju soju

Lidl Stiftung & Co. KG je član okruglog stola [> Roundtable of Responsible Soy \(RTRS\)](#) i zahvaljujući tome dobija pravo glasa u procesima donošenja odluka organizacije s više zainteresovanih strana. To takođe uključuje učešće u reviziji standarda okruglog stola RTRS, kao

i drugih odluka.

Pored toga, kao član upravnog odbora programa [> Donau Soja](#), Lidl podržava odgovoran uzgoj soje u Evropi. Time podstičemo povećanje tržišnog udela održivo uzgojene soje i širimo upotrebu evropske soje u našim lancima snabdevanja. U isto vreme smo u mogućnosti da na učinkovit način odgovorimo na društvene, ekološke i ekonomske izazove koji se tiču proizvodnje i upotrebe soje.

Pozdravljamo inicijative poput okruglog stola [> Responsible Commodities Facility \(RCF\)](#) za uključivanje u važne ekosisteme kao što je Seradu u Brazilu stvaranjem finansijskih podsticaja za proizvodnju soje bez krčenja šuma i prenamene direktno s poljoprivrednicima, čime štitimo biološku raznovrsnost u neposrednoj blizini njihovih poljoprivrednih gazdinstava. Dodatno zaštititi šuma, takođe vidimo hitnu potrebu za zaštitom drugih ekosistema poput, primera radi, takozvanih [> Other Wooded Lands](#).

Pored toga, 2024. godine smo zajedno s trgovcima sojom i nevladinom organizacijom [> Earthworm Foundation](#) započeli pilot-projekat za isporuku soje bez krčenja šuma iz Brazila u Nemačku i Veliku Britaniju i pritom primenili [> ZDC metodologiju](#). Taj projekat obezbeđuje da uvezena soja ne potiče iz ekosistema koji su iskrčeni ili prenamenjeni posle 1. januara 2020. godine.

Strategija za pirinač

Pirinač je osnovni sastojak ishrane velikog dela svetskog stanovništva, odnosno 3,5 milijardi ljudi. Oko 60% ljudi pogođenih glađu se oslanja na pirinač kao hranu, odnosno izvor prihoda.²⁴ U isto vreme, uzgoj pirinča predstavlja velik rizik od gubitka biološke raznovrsnosti i doprinosi klimatskim promenama. Na uzgoj pirinča potpada 13% globalne potrošnje đubriva²⁵ i 10% – 17% globalnih emisija metana²⁶ – nijedan metod uzgoja ne emituje toliko metana kao uzgoj pirinča u mokrim poljima. Pored toga, za uzgoj pirinča je potrebna oko trećina vode koja se koristi za navodnjavanje širom sveta.²⁵ Usled klimatskih uslova, pirinač se često uzgaja u oblastima s visokim rizikom po vodu, kao što je npr. Pakistan.

Pirinač se često uzgaja u malim poljoprivrednim gazdinstvima. Pritom se on uglavnom uzgaja za ličnu upotrebu. Višak proizvodnje se neretko prodaje po niskim tržišnim cenama koje ne pokrivaju troškove proizvodnje. Međutim, u slučajevima kada poljoprivrednici zavise od prihoda, tada prodaju pirinač koji je namenjen za sopstvenu upotrebu. Posledice toga su: pothranjenost, povećan rizik od dečjeg rada u cilju osiguravanja prihoda u domaćinstvu i prisilnog rada usled velike zavisnosti. Posebno su žene, kao ranjiva grupa, izložene nejednakom pristupu obrazovanju i nejednakim platama. Zaštitna odeća koja bi trebalo da se nosi prilikom nanošenja pesticida je često skupa i mali poljoprivrednici ne mogu sebi da je priušte pa su tokom uzgoja i berbe izloženi povećanom zdravstvenom riziku.

Do kraja PG 2025. nudićemo održivo sertifikovan pirinač u skladu sa standardima SRP, Fairtrade ili Bio u svim zemljama u kojima poslujemo.

i Naše članstvo u platformi Sustainable Rice Platform

Lidl je uključen u platformu > [Sustainable Rice Platform \(SRP\)](#). Do 2021. godine smo u Austriji, Belgiji, Švajcarskoj, Holandiji, Nemačkoj, Francuskoj i Danskoj sproveli pilot-projekat s verifikovanim vrhunskim basmati pirinčem u skladu sa SRP standardom.

²⁴ Sustainable Rice Platform: About Rice, 2024.

²⁵ Nature Communications: Sustainable intensification for a larger global rice bowl, 2021

²⁶ SRF: Klimatske promene ugrožavaju uzgoj pirinča, 2023.

Strategija za orašaste plodove

U 2023. godini je širom sveta proizvedeno oko 5,37 miliona tona orašastih plodova.²⁷ Svaka vrsta orašastih plodova zahteva različite uslove uzgoja: tako se npr. bademi uglavnom uzgajaju u SAD-u, orasi u Kini i SAD-u, dok se indijski orasi uzgajaju u Nigeriji i Obali Slonovače.²⁸ Usled razlike u područjima porekla i metodima uzgoja, ekološki i društveni rizici mogu da se razlikuju zavisno od vrste oraha i njegovog porekla. Ekosistemi i biološka raznovrsnost su ugroženi prenamenom zemljišta, monokulturama i neodgovarajućim korišćenjem đubriva i pesticida. Visoka potreba za vodom prilikom uzgoja predstavlja veliko opterećenje u područjima izloženim suši. Još jedan rizik je zagađenje podzemnih voda uzrokovano prženjem, čišćenjem sistema za obradu ili odlaganjem otrovnih ulja iz ljuski. Većina vrsta orašastih plodova se uzgaja u malim poljoprivrednim objektima. Te orahe često beru sezonski radnici bez ugovora o radu, što predstavlja povećan rizik od prisilnog rada. Radnici migranti često putuju u grupama porodica od jednog mesta berbe do drugog i to nekoliko meseci godišnje. Pritom deca prate roditelje. Za to vreme ne pohađaju školu. Često pomažu u polju, što povećava rizik od dečjeg rada. Zbog zapošljavanja radnika migranata, deca iz njihovih porodica samo retko pohađaju školu, tako da dečji rad predstavlja ozbiljan rizik. Pored toga, postoje neadekvatni standardi zaštite na radu.

Godine 2023, u sastavu daljeg razvoja naše dubinske analize ljudskih prava, sproveli smo procenu HRIA u lancu snabdevanja indijskim orasima iz Obale Slonovače.

Rezultati su potvrdili da postoje kršenja prava, posebno u fazama uzgoja i obrade u lancu snabdevanja, s obzirom na primerene prihode, diskriminaciju žena, ali i zaštitu na radu.

Do kraja 2025. godine, posvećeni smo stvaranju ponude orašastih plodova sa sertifikatom Fairtrade, Bio ili Rainforest Alliance.

i S Džonijem Kešjuom do projekta Way To Go Cashew

Projekat Way To Go Cashew je 2022. godine pokrenuo Lidl Holandija u saradnji s Džonijem Kešjuom. Implementacija se u početku odvijala sa zadrugom UWAMI u okrugu Kilva u oblasti Lindi u Tanzaniji. U međuvremenu su se pridružile i druge zadruge, kao što su Mtungi, Namakorongo, Nguva Moja i Msisma. Svrha projekta je povećanje prihoda uzgajivača indijskih oraha.

i Naša posvećenost pravima dece u lancu snabdevanja lešnicima

Uz [Save the Children](#) i našeg direktnog dobavljača smo između 2019. i 2021. godine pokrenuli pilot-projekat u Turskoj da bismo ojačali prava dece koja su uključena u berbu lešnika. Cilj projekta je bio uvođenje minimalnih standarda, sprečavanje dečjeg rada i promovisanje mogućnosti učenja i pohađanja škole. Saznanja stečena iz pilot-projekta prenosimo u druge lance snabdevanja njihovim učvršćivanjem u naše specifikacije nabavke.

²⁷ Statista: Production of tree nuts worldwide from 2008/2009 to 2022/2023, 2023.

²⁸ INC: Crop Reports, 2023.

Strategija za pamuk

Uzgoj pamuka pre svega uključuje radno intenzivnu ručnu proizvodnju, naročito na globalnom jugu. 99% uzgajivača pamuka živi u zemljama u razvoju i proizvodi 75% svetskog pamuka. Ostaci sredstava za zaštitu biljaka u podzemnim vodama i navodnjavanju za vreme uzgoja u područjima izloženim suši ili korišćenje hemikalija prilikom prerade predstavljaju rizik za našu svežu vodu. Monokulturnim uzgojem i primenom pesticida se ugrožava biološka raznovrsnost. Zbog strukturnih uzroka kao što su nedovoljni prihodi i nedostatak brige i obrazovanja dece, dečji rad je široko rasprostranjen u oblastima uzgoja i prerade pamuka. Uz to postoji opasnost od prisilnog rada, diskriminacije i nedostatka zaštite na radu usled nezaštićenog kontakta radnika sa sredstvima za zaštitu biljaka koja su štetna po zdravlje.²⁹

Od kraja PG 2022, u našim tekstilnim i neprehrambenim proizvodima i opremi koristimo samo pamuk koji je sertifikovan prema standardima [Global Organic Textile Standard \(GOTS\)](#), [Organic Content Standard \(OCS\)](#) ili [Cotton Made in Africa \(CMiA\)](#)*.

Takođe želimo da povećamo upotrebu organskog pamuka na najmanje 20% do kraja PG 2025.

*izuzev SAD-a

Naš angažman u Tekstilnom savezu

Lidl učestvuje u inicijativama [> Tekstilnog saveza](#) za implementaciju projekata u lancu snabdevanja tekstilom. Tako, primera radi, u okviru dekarbonizacije BI Supplier Decarbonization podržavamo mere energetske efikasnosti kod dobavljača u Bangladešu i Pakistanu u cilju smanjenja emisija gasova staklene bašte. Pored toga, trebalo bi da se izradi početni pregled učinaka tekstilne industrije na stanovnike dveju glavnih industrijskih lokacija u Daki i Karačiju.

²⁹ CMiA: World Cotton Day, 2021.

Naši međunarodni ciljevi za sirovine

Naši ciljevi za sirovine

Kao maloprodajni trgovac prehrambenih proizvoda, svesni smo svoje odgovornosti van okvira [> trinaest rizičnih sirovina](#).

Neprestano radimo na smanjenju negativnih uticaja naše upotrebe sirovina. U tu svrhu razvijamo obavezujuće CSR smernice u celom preduzeću za sektor nabavke i naše poslovne partnere. U to takođe spadaju međunarodni ciljevi za sirovine. Pomoću njih definišemo jasne zahteve društveno odgovornog poslovanja u pogledu kupovine kritičnih sirovina i postavljamo određeni vremenski okvir za njihovu implementaciju. Pritom mislimo na konkretne ciljeve sertifikacije i/ili smanjenja kritičnih sirovina u proizvodima naše robne marke.

Ovde važe prekogranični zahtevi koje Lidl Srbija primenjuje unutar sledećeg vremenskog okvira u zavisnosti od sirovine i koje prema potrebi nadopunjuje sopstvenim ciljevima. U sledećoj tabeli su prikazani ciljevi sertifikacije i smanjenja količine koje smo postavili za naše najkritičnije sirovine.

Naši ciljevi za sirovine

Sirovina	Proizvod	Ciljevi sertifikacije i smanjenja		Vremenski okvir*	
Pamuk	 Tekstil, neprehrambeni proizvodi i oprema	GOTS, OCS, CmiA, reciklirani pamuk	100%	2022**	
		Ekološki pamuk	20 %	2025	
Cveće i biljke	 Cveće, biljke	GLOBALG.A.P. s dodatkom GRASP ili ekvivalentom (Fairtrade)	100%	2021**	
		Zapakovana zemlja za cveće	Smanjenje treseta, sadržaj treseta najviše 50%	100% (akcijska roba)	2025**
Jaja	 Proizvodi od svežih jaja	Barem jaja iz podnog uzgoja	100%	2025***	
		Proizvodi sa sadržajem jaja	Barem jaja iz podnog uzgoja	100%	2025**
Riba i ljuskari	 Divlji ulov, bez tunja	MSC; pod uslovom da je roba dostupna i da postoji standard za sertifikaciju	100% (fiksni spisak)	2025	
			50 % (akcijska roba)	2022**	
	 Akvakultura	ASC (poželjno), Bio (poželjno), GLOBALG.A.P., BAP; pod uslovom da je roba dostupna i da postoji standard za sertifikaciju	100% (fiksni spisak)	2025	
			50 % (akcijska roba)	2022**	
		Dubokozamrznuti proizvodi, proizvodi za široku potrošnju, bez tunja	MSC (bez tunja), ASC (poželjno), Bio (poželjno), GLOBALG.A.P., BAP; pod uslovom da je roba dostupna i da postoji standard za sertifikaciju; akcija kada je to moguće	100%	2025
		Konzervisani tunj	Konzerve (samo tunj): MSC, Fishery Improvement Project (FIP), FAD free, pole&line	100% (fiksni spisak)	2025
	Hrana za mačke	MSC, ASC za hranu za mačke varijante „Riba”	100%	2022	
Kafa	 Kapsule, instant kafa / kapučino (bez kesica)	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio	100%	2022	
		Kesice za kafu i napici od kafe	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio	100%	2024
		Pržena kafa	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio	100%	2021****
			Ako nije sertifikovano, onda osiguravanje zaštite od krčenja šuma sistemima koji proverljivo usvajaju AFI smernice za M&V sisteme	100%	2024**

* kraj PG

** izuzev SAD-a

*** izuzev Mađarske

**** samo u izabranim zapadnim zemljama

***** Španija, Italija, Grčka, Portugalija, Egipat, Maroko, Izrael, Čile i Južna Afrika

Naši ciljevi za sirovine

Sirovina	Proizvod	Ciljevi sertifikacije i smanjenja	Vremenski okvir*	
Kakao 	Proizvodi s udjelom kakaoa	Fairtrade oznaka proizvoda, Fairtrade oznaka sirovine, Rainforest Alliance, Bio	100% (prehrambeni proizvodi i artikli povezani s prehrambenim proizvodima)	2022**
	Tabla čokolade	Fairtrade oznaka proizvoda, Fairtrade oznaka sirovine	100% (fiksni spisak)	2022
Orašasti plodovi 		Stvaranje ponude sertifikovanih orašastih plodova; Fairtrade Rainforest Alliance, Bio		2025
Voće i povrće 		GLOBALG.A.P. s dodatkom GRASP ili ekvivalentom***	100%	2023**
		GLOBALG.A.P. s dodatkom SPRING ili ekvivalentom za robu u visokorizičnim zemljama****	100%	2026
Palmino ulje (ulje palminih koštica) 	Proizvodi s udjelom palminog ulja (ulja palminih koštica)	RSPO, trgovinski model: Razdvojeno, Bio u organskim proizvodima	100% (artikli povezani s prehrambenim proizvodima)	2023
	Proizvodi s udjelom palminog ulja (ulja palminih koštica)	RSPO, trgovinski model: Razdvojeno, Bio u organskim proizvodima	100% (prehrambeni proizvodi)	2022**
	Proizvodi s palminim uljem (uljem palminih koštica): Derivati ili frakcije	RSPO, trgovinski model: Mass Balance, Bio u organskim proizvodima	100% (prehrambeni proizvodi i artikli povezani s prehrambenim proizvodima)	2022
Pirinač 		Sertifikovani pirinač: Sustainable Rice Platform, Fairtrade, Bio	(fiksni spisak)	2025
Soja 	Proizvodi od soje (proizvodi sa sojom kao sastojkom = mlečni proizvodi, kobasice, zamene za meso i sir; izuzev umaka od soje)	Soja kao sastojak mora da potiče iz Evrope	100%	2024**
	Vegetarijanski/veganski proizvodi za zamenu (uključujući zamenu za kobasice), pića ili krema od soje (pavlaka od soje)	Pored svog evropskog porekla, soja je sastojak vegetarijanskih/veganskih proizvoda za zamenu prema standardima u nastavku: RTRS, Donau Soja, Europe Soy, ProTerra, ISCC+, Bio za sertifikaciju	100%	2025**
	Soja u stočnoj hrani (indirektna soja u životinjskim proizvodima)	bez krčenja šuma prema sledećim sistemima (ako postoje): ZDC ili ProTerra MRV Alternative moraju da budu usklađene s važećim AFi smernicama za M&V sisteme	100%	2028**

* kraj PG

** izuzev SAD-a

*** npr. Bioland, Biopark, Naturland, Fairtrade

**** Španija, Italija, Grčka, Portugalija, Egipat, Maroko, Izrael, Čile i Južna Afrika

Naši ciljevi za sirovine

Sirovina	Proizvod	Ciljevi sertifikacije i smanjenja		Vremenski okvir*	
Tropsko voće		Banana	Fairtrade (poželjno), Rainforest Alliance (poželjno), Bio, SCS	Zapad: 100% Istok: Razvoj	2025 2025
		Ananas	Fairtrade (poželjno), Rainforest Alliance (poželjno), Bio; zemlja porekla Kostarika: SCS	100%	2022
		Mango	Fairtrade (poželjno), Rainforest Alliance (poželjno), Bio; zemlja porekla Izrael: GLOBALG.A.P. Spring (ili tome sl.) Dominikanska Republika / Kostarika: SCS	100%	2022
		Avokado	Fairtrade (poželjno), Rainforest Alliance (poželjno) Bio; zemlja porekla: Čile/Izrael/Maroko: GLOBALG.A.P. Spring (ili tome sl.) zemlja porekla: Južna Afrika: SIZA Dominikanska Republika / Kolumbija: SCS	100%	2022
		Grožđe	Razvoj Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio, SIZA		2025
Čaj		Zeleni, crni i crveni (roibos) čaj	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio	100%	2023
		Biljni i voćni čaj	Fairtrade, Rainforest Alliance, UTZ, Bio, pod uslovom da postoji standard za sertifikaciju	Zapad: 75 % Istok: 50 %	2022**
Sok		Sok od pomorandže	Ponuda razdvojenog soka od pomorandže sa sertifikatom Fairtrade (čist sok ili koncentrat)		2021***
		Rashlađeni sok od pomorandže iz inostranstva	Fairtrade, Rainforest Alliance, Bio	100%	2022**

* kraj PG

** izuzev SAD-a

*** samo u izabranim zapadnim zemljama

Naši ciljevi za sirovine

Sirovina	Proizvod	Ciljevi sertifikacije i smanjenja		Vremenski okvir*
Drvo/ Celuloza	 Ambalaža i proizvodi s udjelom celuloze	Reciklirani materijal ako su sveža vlakna FSC-a (poželjno), PEFC u izuzetnim slučajevima	100% (neprehrambeni proizvodi)	2024
	Pakovanja sa sastojcima celuloze	Reciklirani materijal ako su sveža vlakna FSC-a (poželjno), PEFC u izuzetnim slučajevima	100% (prehrambeni proizvodi i voće i povrće)	2025**
	Ambalaža i proizvodi s udjelom celuloze	Reciklirani materijal ako su sveža vlakna FSC-a (poželjno), PEFC u izuzetnim slučajevima	100% (artikli povezani s prehrambenim proizvodima)	2024**
	Kuhinjski i sanitarni proizvodi od papira	Povećanje udela recikliranog materijala (moguć je i hibridni papir)	15 % (fiksni spisak)	2025
	Drveni ugalj / briketi	Deklaracija: zemlja porekla i vrste drva na ambalaži	100%	2021
	Drveni ugalj / briketi	FSC (poželjno), PEFC, Nordic Swan (poželjno, ako je lanac snabdevanja sertifikovan standardom FSC), nabavljen u okviru projekta Earthworm	100%	2025
Prirodna guma	 Proizvodi sa sastojkom prirodne gume	Osiguravanje zaštite od krčenja šuma sistemom koji priznaju GPSNR, WWF, FSC ili Rainforest Alliance. Alternativa mora dokazano da usvoji AFI smernice za M&V sisteme.	100% (neprehrambeni proizvodi i artikli povezani s prehrambenim proizvodima)	2024**
	Proizvodi sa sastojkom prirodne gume	Sastojak prirodne gume je sertifikovan prema FSC-u (poželjno) ili PEFC-u.	50% (proširenje na 75% do 2027)	2024**
Plastika	 Pakovanja	Smanjenje	-30 %	2025***
	Pakovanja	Smanjenje	-35 %	2027***
	Pakovanja	Osiguravanje maksimalne mogućnosti reciklaže	100%	2025**
	Pakovanja	Smanjenje količine virgin plastike	-10 %	2025***
	Pakovanja	Povećanje udela recikliranog materijala	25 %	2025**
Govedina	 Govedina iz Južne Amerike i drugih rizičnih oblasti porekla	Osiguravanje zaštite od krčenja šuma sistemom koji priznaje GRSB ili koji proverljivo usvaja AFI smernice za M&V sisteme	100%	2024**

* kraj PG

** izuzev SAD-a

*** izuzev Letonije, Estonije, Srbije, SAD-a

Naši ciljevi za sirovine

Sirovina	Proizvod	Ciljevi sertifikacije i smanjenja		Vremenski okvir*
Živina	 Tovni pilići	Iz poboljšanih uslova uzgoja sa smanjenim raspoloživim prostorom za držanje i sporije rastućim rasama (fiksni spisak)	15% (GB, IE)	2026
			20% (DE, CH, FI, IT, SE, US)	2026
			25% (BE, ES, PT)	2026
			30% (AT)	2026
			100% (DK, FR, NL)	2026
			Povećanje udela (istočne zemlje)	2026
Viskoza	Tekstil, neprehrambeni proizvodi i oprema	Reciklirano ili sertifikovano: EcoVero od Lenzinga, LIVAECO od Birle	100%	2021
Prava koža	Tekstil/obuća, neprehrambeni proizvodi i oprema	Reciklirano ili sertifikovano: Leather Working Group prema standardu Gold ili Silber	100%	2021
Vuna	Tekstil	Reciklirano ili sertifikovano: RWS, GCS, SFA, GOTS, GRS, RCS; zabrana angora vune i mulesing za merino vunu; jagnjeća koža samo s dokazom da je nusproizvod iz prehrambene industrije	100%	2022
Perje	Tekstil, neprehrambeni proizvodi i oprema	Reciklirano ili sertifikovano: DownPass, RDS, GOTS, GRS ili RCS; zabrana čupanja perja kod živih životinja ili kljukanje	100%	2022
Pravo krzno	Tekstil, neprehrambeni proizvodi i oprema	Zabranjena je upotreba pravog krzna s obzirom na naše članstvo u programu „Fur Free Retailer“.		
Poliester	Tekstil	Reciklirano ili sertifikovano: GRS, RCS, RMC, Eucertplast, Blauer Engel, SCS	100%	2030

* kraj PG

Rečník

Rečnik

Accountability Framework initiative (AFi)	Inicijativa Accountability Framework Initiative (AFi) je program saradnje za zaštitu šuma, drugih prirodnih ekosistema i ljudskih prava tako što etičku proizvodnju za trgovinu čini standardom. Da bi se ostvarila ova kritična promena, inicijativom AFi se podstiče i pozdravlja sprovođenje Okvira za odgovornost, detaljnog plana za postavljanje ciljeva, implementaciju mera i izveštavanje o napretku prema etičkim lancima snabdevanja. Inicijativu predvodi AFi koalicija, grupa organizacija za zaštitu životne sredine ljudskih prava iz celog sveta, koje su razvile okvir odgovornosti i koje se zalažu za pozitivan uticaj u poljoprivredi i šumarstvu. ³⁰
AFi Operational Guidance for Monitoring and Verification	Ova smernica uključuje standarde i dobre prakse za praćenje i verifikaciju (M&V) u vezi s posvećenošću preduzeća temama unutar opsega okvira za odgovornost. Fokus su joj ekološke i društvene posledice povezane s nabavljanjem i preradom sirovina. Opšta smernica se primenjuje na različite sirovine i kontekste i može da se prilagoditi razvoju odnosno usvajanju M&V sistema, alata i procesa specifičnih za kontekst. ³¹
Cotton made in Africa (CmiA)	Inicijativa Cotton made in Africa je pokrenuta u cilju poboljšanja društvenih, ekonomskih i ekoloških uslova proizvodnje pamuka u Africi. Inicijativu podržava fondacija Aid by Trade. Učestvujuća preduzeća iz tekstilne industrije posebno zahtevaju održivo proizveden pamuk i prodaju ga s pečatom „Cotton made in Africa”. Preduzeća plaćaju naknadu za licencu pečata, čiji se iznos s druge strane ponovo ulaže u oblasti u razvoju. Zagarantovani otkup pamuka podstiče poljoprivrednike na održivi uzgoj pamuka i obezbeđuje im siguran prihod od prodaje. ³²

Donau Soja	Donau Soja je evropska neprofitna organizacija s više zainteresovanih strana koja učestvuje u transformaciji evropskog snabdevanja proteinima i posebno je posvećena proizvodnji soje bez genetski modifikovanih organizama. ³³
Earthworm Foundation	Fondacija Earthworm je neprofitna organizacija koja sa svojim članovima i partnerima radi na tome da lanci vrednosti postanu pokretač prosperiteta za zajednice i ekosisteme. Fondacija Earthworm pomaže da se definišu smernice kojima se određuje šta preduzeće želi od svojih proizvoda, podržava transparentnost, sledljivost, upravljanje žalbama, praćenje i verifikaciju, kao i rad s dobavljačima i bolju praksu sve do kritičnih regiona izvora. ³⁴
Ethical Tea Partnership (ETP)	ETP je osnovala grupa preduzeća za proizvodnju čaja kako bi bolje razumeli rizike u lancu snabdevanja čajem. ETP je u međuvremenu postala globalna članska organizacija koja podstiče saradnju s lokalnim zajednicama, preduzećima, vladama i civilnim društvom s ciljem promovisanja dugoročne systemske promene u uzgoju i proizvodnji čaja. ³⁵
Fairtrade	Fairtrade se zalaže za bolje radne i životne uslove malih zemljoposjednika i zaposlenih u zemljama globalnog juga. Fairtrade objedinjuje stabilne minimalne cene u kombinaciji s Fairtrade premijom za projekte zajednice, regulisane uslove rada i promovisanje ekološki prihvatljivog uzgoja. Godine 1997, organizacije za razvojnu pomoć iz različitih zemalja su se udružile u krovnu organizaciju FLO (danas: Fairtrade International) i povezale svoje individualne standarde u jedan jedinstveni standard. Godine 2002, pokrenuta je njihova zajednička oznaka Fairtrade. To je potkrepljeno opštim standardima (za organizacije malih zemljoposjednika, plantaže ili ugovorni uzgoj), standardima za proizvode kojima se propisuju specifični proizvodi, kao i standardom prodavaca (Trader Standard) koji sadrži propise za prodavce i proizvođače (uključujući propise o načinima plaćanja ili mešovitim proizvodima). ³⁶

³⁰ Accountability Framework: Home, 2024.

³¹ Accountability Framework: Operational Guidance on Monitoring and Verification, 2023.

³² Utopia: Cotton made in Africa: Šta se krije iza održivog pamuka, 2023.

³³ Donau Soja: O nama, 2024.

³⁴ Earthworm: About us, 2024.

³⁵ Ethical Tea Partnership: About Us, 2024.

³⁶ Fairtrade: Was ist Fairtrade?, 2024.

Rečnik

Forest Stewardship Council (FSC)* Savet FSC® je osnovan 1993. godine i od tada predstavlja nezavisnu organizaciju koja promoviše ekološko, društveno korisno i ekonomski isplativo upravljanje šumama. Time se oznakom FSC® identifikuju proizvodi od drveta i hartije koji zadovoljavaju kriterijume poput zaštite autohtonih grupa, očuvanja biološke raznovrsnosti i šuma visoke zaštitne vrednosti ili pak zabrane genetski modifikovanih organizama. FSC® označava proizvode različitim oznakama u zavisnosti od udela sertifikovane celuloze u proizvodu ili količine korišćenog recikliranog materijala.³⁷

*FSC® N001585

Forum o održivom kakaou Savezna vlada koju predstavljaju Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) i Savezno ministarstvo hrane i poljoprivrede (BMEL), nemačka konditorska industrija, nemačka trgovina prehrambenim proizvodima i civilno društvo udružili su svoje snage u Forum Nachhaltiger Kakao e.V. (Forum o održivom kakaou). Zajedno kao takozvana inicijativa više zainteresovanih strana slede cilj poboljšanja uslova života uzgajivača kakaoa i njihovih porodica, očuvanja i zaštite prirodnih resursa i biološke raznovrsnosti u zemljama u kojima se proizvodi kakaou, kao i povećanja uzgoja i poboljšanja prodaje kakaou sertifikovanog prema standardima održivosti. Članovi foruma su posvećeni bliskoj saradnji s vladama zemalja u kojima se proizvodi kakaou.³⁸

Forum o održivom palminom ulju (FONAP) Forum o održivom palminom ulju (FONAP) je partnerstvo više igrača (MAP), koje se sastoji od preko pedeset preduzeća, udruženja, nevladinih organizacija, nemačkog Saveznog ministarstva hrane i poljoprivrede (BMEL) i nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ). Sekretarijat foruma FONAP se nalazi u sklopu nemačkog društva Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. Cilj foruma FONAP e.V. je podsticaj održivih lanaca snabdevanja poljoprivrednim proizvodima s fokusom na palmino ulje. Od svog osnivanja 2015. godine, FONAP je posvećen održivijem uzgoju palminog ulja u zemljama njegovog porekla. Pritom je važno da se poveća kupovina sertifikovanog održivog palminog ulja u prehrambenim proizvodima, stočnoj hrani i hemijskim proizvodima, ali i uzimanje u obzir i poštovanje ljudskih prava duž celog lanca snabdevanja.³⁹

Global Organic Textile Standard (GOTS) Global Organic Textile Standard (GOTS) su osnovale međunarodne organizacije za standardizaciju posvećene ekološki prihvatljivijoj i društveno odgovornijoj proizvodnji tekstila. Pečat označava globalno jedinstven, društveni i ekološki standard koji može da se kontroliše. Tako pečat dobijaju samo oni tekstilni proizvodi koji sadrže najmanje 70 odsto ekološki proizvedenih prirodnih vlakana. Pritom je ceo lanac proizvodnje tekstila nezavisno sertifikovan. Isto tako, svi proizvodi su sledljivi i mogu da se provere u javnoj bazi podataka.⁴⁰

Human Rights Impact Assessment (HRIA) Human Rights Impact Assessment (HRIA) opisuje procenu uticaja na ljudska prava kao proces sistematskog identifikovanja, predviđanja i reagovanja na potencijalni uticaj poslovanja, vladine politike ili trgovinskog sporazuma na ljudska prava.⁴¹

³⁷ FSC: Forest Stewardship Council, 2023.

³⁸ Forum o održivom kakaou: O nama, 2024.

³⁹ Forum o održivom palminom ulju: Prikaz FONAP-a, 2024.

⁴⁰ GOTS: Global Organic Textile Standard, 2020.

⁴¹ The Danish Institute for Human Rights: Introduction to human rights impact assessment, 2023.

Rečnik

Zakon o proceni uticaja lanca snabdevanja	Zakonom o proceni uticaja lanca snabdevanja (LkSG) je pre svega na pravno obavezujući način uređena korporativna odgovornost za poštovanje ljudskih prava u lancu snabdevanja. Tačnije, prema Zakonu o proceni uticaja lanca snabdevanja, preduzeća se obavezuju da će na odgovarajući način da poštuju ljudska prava i da ispunjavaju određene dužnosti brižnog postupanja prema životnoj sredini u svojim lancima snabdevanja. Obaveze koje treba da se ispune se gradiraju se prema stvarnom opsegu uticaja, u zavisnosti od toga da li se radi o sopstvenoj oblasti poslovanja preduzeća, direktnom ugovornom partneru ili posrednijem dobavljaču. Zakon je stupio na snagu 1. januara 2023. godine i odnosi se na preduzeća s najmanje 3000 zaposlenih. ⁴³
Sistemi praćenja i verifikacije (M&V)	Sistemi praćenja i verifikacije su strategije protiv krčenja šuma, prenamene i kršenja ljudskih prava u lancima snabdevanja. Praćenjem se smatra kontinuirano prikupljanje podataka za procenu i dokumentovanje napretka, učinka i usaglašenosti. Sistemi praćenja omogućavaju preduzećima upravljanje i praćenje uspešnosti svojih aktivnosti i lanaca snabdevanja s obzirom na sopstvene ciljeve i druge tržišne, zakonske ili regulatorne obaveze. Verifikacija je važna za procenu i dokazivanje usaglašenosti i efikasnosti u pogledu zaštite od krčenja šuma, slobode od prenamene i poštovanja ljudskih prava. Ovaj proces služi za proveru valjanosti rezultata praćenja kako bi moglo da se veruje tim informacijama. Verifikacija bi trebalo da se sprovode kroz nezavisan i transparentan eksterni proces. ⁴⁴
Artikli povezani sa prehrambenim proizvodima	Kozmetika, deterdženti, sredstva za pranje, sredstva za čišćenje, hrana za kućne ljubimce, papir, folije, sredstva za higijenu, duvan, potrepštine za domaćinstvo (baterije, ugalj, sveće, upaljači, maziva, kese)
Neprehrambeni proizvodi	Tekstil i neprehrambeni proizvodi i oprema

Organic Content Standard (OCS)	Organic Content Standard (OCS) je međunarodni dobrovoljni standard kojim se omogućava provera lanca snabdevanja materijalima koji dolaze s poljoprivrednih gazdinstava, a koji su sertifikovani prema priznatim nacionalnim ekološkim standardima. Standard se koristi za proveru organski uzgojenih sirovina od poljoprivrednog gazdinstva do proizvodnje krajnjeg proizvoda. Nezavisna sertifikaciona tela treće strane u okviru svojih godišnjih revizija sertifikuju pojedinačne lokacije. Materijal se prati od plantaže do krajnjeg proizvoda prema zahtevima standarda Content Claim Standard (CCS) koji izdaje Textile Exchange. ⁴⁵
Other Wooded Lands	Other Wooded Lands su područja s drvećem višim od pet metara i stepenom prekrivenosti od 5% do 10% ili sa stepenom prekrivenosti većim od 10% kada su uključena manja stabla, žbunje i grmljiko bilje. ⁴⁶
Programme for the Endorsement of Forest Certification Schemes (PEFC)	PEFC je najveći nezavisni sistem sertifikacije za održivo šumarstvo na svetu. Proizvodi od drveta i papira s PEFC pečatom dokazano potiču iz ekološki, ekonomski i društveno održivog upravljanja šumama. ⁴⁷
ProTerra MRV rešenje	ProTerra MRV standardom se obezbeđuje sistematski pristup proceni i proveri obaveza dužne pažnje organizacije i podržava izveštavanje o dubinskoj proceni lanca snabdevanja i aspekte bez krčenja šuma. Zasniva se na proveri usaglašenosti sistema upravljanja preduzeća sa zahtevima održivosti u lancu snabdevanja putem revizija nezavisnih trećih strana. Privredni subjekti koji su provereni prema ovom standardu su se obavezali na razvoj ekonomski i ekološki održivog i društveno odgovornog lanca snabdevanja. ⁴⁸

⁴³ Savezna kancelarija za ekonomiju i izvoznu kontrolu: Pregled Zakona o proceni uticaja lanca snabdevanja, 2024.

⁴⁴ Accountability Framework: Monitoring and Verification, 2023.

⁴⁵ Textile Exchange: Organic Content Standard, 2023.

⁴⁶ The Forest Resources Assessment Programme: 2.3 Other wooded land, 2024.

⁴⁷ PEFC: Šta je PEFC?, 2024.

⁴⁸ ProTerra Foundation: ProTerra Monitoring and Verification (MRV) Standard and the European Regulation on deforestation-free commodities, 2024.

Rečnik

Rainforest Alliance (RA)	Udruženje Rainforest Alliance (RA) je osnovano 1987. kako bi se bavilo očuvanjem biološke raznovrsnosti i promoviranjem ekološki održivih i društveno pravednih poljoprivrednih i šumarskih praksi u više od 60 zemalja širom sveta. Udruženje dodeljuje potrošačku oznaku žabe u zelenoj boji, koja se zasniva na standardu „Rainforest Alliance Sustainable Agriculture Standard”. Ovaj standard obuhvata kriterijume vezane za ljudska prava kao što su pristup obrazovanju ili zabrana dečjeg rada, ali i ekološke zahteve poput zaštite vodenih tela i biološke raznovrsnosti. Udruženje Rainforest Alliance se 2018. spojilo sa programom sertifikacije UTZ. ⁴⁹
Responsible Commodities Facility (RCF)	Responsible Commodities Facility (RCF) je inicijativa za promoviranje odgovorne proizvodnje i trgovine sojom u Brazilu stvaranjem finansijski održivog instrumenta koji podstiče poljoprivrednike i pomaže u ispunjavanju rastuće međunarodne potrebe za lancima snabdevanja bez krčenja šuma. ⁵⁰
Roundtable of Sustainable Palm Oil (RSPO)	RSPO, koji je 2004. između ostalog osnovala Svetska fondacija za prirodu, je globalna je organizacija s ciljem da industriju palminog ulja učini održivijom. Organizacija je od tada razvila niz ekoloških i društvenih kriterijuma koje preduzeća moraju da ispune da bi proizvodele RSPO Certified Sustainable Palm Oil (CSPO). Te mere pomažu da se minimalizuje negativan uticaj proizvodnje palminog ulja na lokalnu životnu sredinu, divlje životinje i društvene zajednice. ⁵¹
Round Table on Responsible Soy Association (RTRS)	Osnovana u Cirihi u Švajcarskoj 2006. godine, RTRS – Round Table on Responsible Soy Association – je neprofitna organizacija koja promovira rast proizvodnje, trgovine i primene odgovorne soje. RTRS radi s igračima u lancu vrednosti soje, od njene proizvodnje sve do potrošnje. To se postiže putem globalne platforme za dijalog s više zainteresovanih strana o odgovornoj soji i razvoju, implementaciji i reviziji globalnog standarda za sertifikaciju. ⁵²

Save the Children	Save the Children je najstarija i najveća nezavisna organizacija za prava dece na svetu. U Nemačkoj i oko 120 drugih zemalja čini sve što može da bi osigurala da deca na bezbedan i zdrav način mogu da odrastaju i uče, čak i u kriznim vremenima. ⁵³
Sustainable Rice Plattform (SRP)	SRP su 2011. godine zajednički pokrenuli Program UN-a za životnu sredinu (UNEP) i Međunarodni institut za istraživanje pirinča (IRRI), kao i partneri iz istraživačkog i privatnog sektora. SRP je globalni savez s više zainteresovanih strana koji ima više od 100 institucionalnih članova posvećenih poboljšanju života malih poljoprivrednika, smanjenju društvenog, ekološkog i klimatskog otiska prilikom proizvodnje pirinča i olakšavanju tržišnog prihvatanja održivo proizvedenog pirinča. U 2015. godini je SRP je pokrenuo prvi svetski dobrovoljni standard za održiv uzgoj pirinča. ⁵⁴
Tekstilni savez	Kao inicijativa s više zainteresovanih strana, Tekstilni savez okuplja sve relevantne igrače, to jeste preduzeća, udruženja, nevladine organizacije, organizacije za standardizaciju, sindikate u tekstilnom sektoru i nemačku saveznu vladu. Zajedno rade na pronalaženju rešenja za poboljšanje društvenih i ekoloških izazova duž globalnih lanaca snabdevanja tekstilom. ⁵⁵
Filter za vodu i biološku raznovrsnost Svetske fondacije za prirodu	Alat za skrining na nivou kompanije i portfelja koji pomaže kompanijama i investitorima da identifikuju i adresiraju rizike biodiverziteta kako bi doprineli održivoj budućnosti. ⁵⁶

⁴⁹ Rainforest Alliance: O nama, 2023.

⁵⁰ Sustainable Investment Management: Responsible Commodities Facility, 2024.

⁵¹ RSPO: Who we are, 2024.

⁵² RTRS: About RTRS, 2024.

⁵³ Save the Children: O nama, 2024.

⁵⁴ Sustainable Rice Platform: About Us, 2024.

⁵⁵ Savez za održiv tekstil: Prikaz saveza, 2024.

⁵⁶ WWF: WWF Risk Filter Suite, 2024.

Rečnik

ZDC metodologija ZDC metodologija (Zero Deforestation and Conversion), koju je razvila nevladina organizacija Earthworm, predstavlja protokol za procenu rizika krčenja šuma i prenamene u lancu snabdevanja sojom. Ovim protokolom se proverava da li fizički tok soje od područja uzgoja do teretnog broda zadovoljava kriterijume ZDC metodologije. Pritom nakon roka, tj. 1. januara 2020. godine, ne sme da dođe do krčenja šuma ili prenamene prirodnih ekosistema, bez obzira da li su oni zakoniti. ZDC metodologijom se obuhvataju trgovci, mapiraju drobilice sirovina, prati tok soje od utovara sve do zajednica u kojima se ona proizvodi, procenjuju informacije i na kraju potvrđuje utovar kada poreklo proizvoda ne uključuje krčenje šuma.⁵⁷

⁵⁷ Earthworm: Zero Deforestation and Conversion Methodology, 2022.

Izvori

Izvori

Accountability Framework:

Home

<https://accountability-framework.org/>
(stanje: 2024)

Accountability Framework:

Monitoring & Verification

https://accountability-framework.org/fileadmin/uploads/afi/Documents/Topic_Summaries/TS_Monitoring_Verification.pdf
(objavljeno: 2023)

Accountability Framework:

Operational Guidance on Monitoring and Verification

https://accountability-framework.org/fileadmin/uploads/afi/Documents/Operational_Guidance/OG_Monitoring_Verification-2020-5.pdf
(stanje: 2024)

Savezna kancelarija za ekonomiju i izvozu kontrolu (BAFA):

Pregled Zakona o proceni uticaja lanca snabdevanja

https://www.bafa.de/DE/Lieferketten/Ueberblick/ueberblick_node.html#doc1469782bodyText2
(stanje: 2024)

Savez za održiv tekstil:

Prikaz saveza

<https://www.textilbuendnis.com/>
(stanje: 2024)

CmiA:

World Cotton Day

<https://cottonmadeinafrica.org/news/impact-studie/>
(objavljeno: 2021)

Donau Soja:

O nama

<https://www.donausoja.org/de/organisation/>
(stanje: 2024)

Earthworm:

Zero Deforestation and Conversion (ZDC) Methodology

<https://www.earthworm.org/pages/zero-deforestation-conversion-methodology>
(stanje: 2024)

Earthworm:

About Us

<https://www.earthworm.org/about-us>
(stanje: 2024)

Ethical Tea Partnership:

About Us

<https://etp-global.org/about-us/>
(stanje: 2024)

Fairtrade Nemačka:

Fokus na rodnu ravnopravnost

<https://www.fairtrade-deutschland.de/was-ist-fairtrade/arbeitschwerpunkte/geschlechtergerechtigkeit>
(stanje: 2024)

Fairtrade:

Fairtrade Kakao

<https://www.fairtrade-deutschland.de/produkte/kakao/hintergrund-fairtrade-kakao>
(stanje: 2021)

Fairtrade:

Šta je Fairtrade?

<https://www.fairtrade-deutschland.de/was-ist-fairtrade>
(stanje: 2024)

FAO:

Ending Extreme Poverty in Rural Areas

<https://www.fao.org/3/CA1908EN/ca1908en.pdf>
(stanje: 2018)

Fibre2Fashion:

Fashionable fabrics leading to deforestation

<https://www.fibre2fashion.com/industry-article/7365/fashionable-fabrics-leading-to-deforestation>
(objavljeno: 2014)

Forum o održivom kakaou:

O nama

<https://www.kakaoforum.de/ueber-uns/das-forum-nachhaltiger-kakao/>
(stanje: 2024)

Forum o održivom palminom ulju:

Pregled FONAP-a

<https://forumpalmoel.org/portrait-fonap/>
(stanje: 2024)

Forum o održivom palminom ulju:

Sertifikacija palminog ulja

<https://forumpalmoel.org/zertifizierung/>
(stanje: 2024)

Izvori

FSC:

Forest Stewardship Council
<https://www.fsc-deutschland.de/de-de/der-fscr>
(stanje: 2023)

GOTS:

Global Organic Textile Standard
https://global-standard.org/images/resource-library/documents/standard-and-manual/GOTS_Version_6.0_DE.pdf
(stanje: 2020)

Greenpeace:

Poljoprivreda i klima
<https://www.wwf.de/fileadmin/fm-wwf/Publikationen-PDF/Landwirtschaft/WWF-Studie-Kulinarischer-Kompass-Wasser.pdf>
(objavljeno: 2008)

Greenpeace:

Palm oil
<https://www.greenpeace.org.uk/challenges/palm-oil/>
(stanje: 2024)

INA:

Veštačenje sirovina u sklopu inicijative INA
<https://www.nachhaltige-agrarlieferketten.org/ueber-ina/rohstoffexpertise>
(stanje: 2024)

INC:

Crop Reports
<https://inc.nutfruit.org/category/news/crop-reports/>
(objavljeno: 2023)

Initiative for Sustainable Agricultural Supply Chains:

Factsheet
https://www.nachhaltige-agrarlieferketten.org/fileadmin/INA/Ueber_die_Initiative/Factsheet_INA_GIZ_en.pdf
(objavljeno: 2019)

Inicijativa za održive poljoprivredne lance snabdevanja:

O inicijativi INA
<https://www.nachhaltige-agrarlieferketten.org/ueber-ina>
(stanje: 2024)

Mukhopadhyay & Mondal:

Cultivation, Improvement, and Environmental Impacts of Tea
<https://oxfordre.com/environmentalscience/display/10.1093/acrefore/9780199389414.001.0001/acrefore-9780199389414-e-373>
(objavljeno: 2017)

Nature Communications:

Sustainable intensification for a larger global rice bowl
<https://www.nature.com/articles/s41467-021-27424-z>
(objavljeno: 2021)

Nature Plans:

The environmental impacts of palm oil in context
<https://www.nature.com/articles/s41477-020-00813-w#citeas>
(objavljeno: 2020)

Our World in Data:

Forests and Deforestation
<https://ourworldindata.org/drivers-of-deforestation#is-our-appetite-for-soy-driving-deforestation-in-the-amazon>
(stanje: 2021)

Panhuysen & de Vries:

Coffee Barometer
https://coffeebarometer.org/documents_resources/coffee_barometer_2023.pdf
(objavljeno: 2023)

PEFC:

Šta je PEFC?
<https://www.pefc.de/pefc-siegel/>
(stanje: 2024)

ProTerra Foundation:

ProTerra Monitoring and Verification (MRV) Standard and the European Regulation on deforestation-free commodities
<https://www.proterrafoundation.org/news/proterra-monitoring-and-verification-mrv-standard-and-the-european-regulation-on-deforestation-free-commodities1/>
(stanje: 2024)

Rainforest Alliance:

O nama
<https://www.rainforest-alliance.org/de/uber-uns/>
(stanje: 2023)

RSPO:

Who we are
<https://rspo.org/who-we-are/>
(stanje: 2024)

RTRS:

About RTRS
<https://responsiblesoy.org/about-rtrs?lang=en>
(stanje: 2024)

Izvori

Save the Children:

O nama

<https://www.savethechildren.de/informieren/ueber-uns/>
(stanje: 2024)

SRF:

Klimatske promene ugrožavaju uzgoj pirinča

<https://www.srf.ch/news/international/grundnahrungsmittel-reis-klimawandel-bedroht-den-reisanbau>
(objavljeno: 2023).

Statista: Production of tree nuts worldwide from 2008/2009 to 2022/2023

<https://www.statista.com/statistics/1030933/tree-nut-global-production/>
(objavljeno: 2023)

Statista:

Tea production worldwide from 2006-2022

<https://www.statista.com/statistics/264188/production-of-tea-by-main-producing-countries-since-2006/>
(objavljeno: 2024)

Sustainable Investment Management:

Responsible Commodities Facility

<https://sim.finance/responsible-commodities-facility/>
(stanje: 2024)

Sustainable Rice Platform:

About Us

<https://sustainablerice.org/about-us/>
(stanje: 2024)

Sustainable Rice Platform:

About Rice

<https://sustainablerice.org/about-rice/>
(stanje: 2024)

Textile Exchange:

Organic Content Standard

<https://textileexchange.org/standards/organic-content-standard/>
(stanje: 2023)

The Danish Institute for Human Rights:

Introduction to human rights impact assessment

<https://www.humanrights.dk/tools/human-rights-impact-assessment-guidance-toolbox/introduction-human-rights-impact-assessment>
(stanje: 2023)

The Forest Resources Assessment Programme:

2.3 Other wooded land

https://www.fao.org/4/ad665e/ad665e03.htm#P210_10728
(stanje: 2024)

Savezna kancelarija za životnu sredinu:

Globalne kopnene površine i biomasa

https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/479/publikationen/globale_landflaechen_biomasse_bf_klein.pdf
(objavljeno: 2013)

US Department of State:

2020 Trafficking in Persons Report

<https://www.state.gov/reports/2020-trafficking-in-persons-report/>
(objavljeno: 2020)

Utopia:

Cotton made in Africa: Šta se krije iza održivog pamuka

<https://utopia.de/ratgeber/cotton-made-in-africa-das-steckt-hinter-der-nachhaltigen-baumwolle/>
(stanje: 2023)

Voice Network:

Cocoa Barometer

<https://voicenetwork.cc/wp-content/uploads/2020/12/2020-Cocoa-Barometer.pdf>
(stanje: 2020)

WWF:

8 Things to know about Palm Oil

<https://www.wwf.org.uk/updates/8-things-know-about-palm-oil>
(stanje: 2024)

WWF:

Lanci snabdevanja bez krčenja šuma i prenamene

<https://www.wwf.de/fileadmin/fm-wwf/Publikationen-PDF/Amazonas/WWF-Studie-Entwaldungs-und-umwandlungsfreie-Lieferketten.pdf>
(objavljeno: 2022)

WWF:

Potrošnja vode i nestašica vode

<https://www.wwf.de/fileadmin/fm-wwf/Publikationen-PDF/Landwirtschaft/WWF-Studie-Kulinarischer-Kompass-Wasser.pdf>
(stanje: 2021)

Izvori

WWF:

Cocoa

https://wwf.panda.org/discover/our_focus/forests_practice/cocoa/#:~:text=Cocoa%20%7C%20WWF&text=Everyone%20loves%20chocolate%20%2D%20and%20demand,and%20on%20the%20world%27s%20forests

(stanje: 2024)

WWF:

Soja kao stočna hrana

<https://www.wwf.de/themen-projekte/landwirtschaft/produkte-aus-der-landwirtschaft/soja/soja-als-futtermittel>

(stanje: 2024)

WWF:

Palmino ulje

<https://www.worldwildlife.org/industries/palm-oil>

(stanje: 2024)

WWF:

WWF Risk Filter Suite

<https://riskfilter.org/>

(stanje: 2024)

Izvori slika

Naslovna slika: Adobe Stock_192266241

Strana 2, 31: Adobe Stock_353663122

Strana 14: Adobe Stock_350304897

Strana 15: Adobe Stock_827607028

Strana 16: Adobe Stock_458462178

Strana 18, 19: Adobe Stock_59970020

Strana 20: Adobe Stock_619264996

Strana 21: Adobe Stock_333211929

Strana 22: Adobe Stock_92027264

Strana 24: Adobe Stock_293135498

Strana 25: Adobe Stock_6437597

Strana 27: Adobe Stock_90388698

Strana 29: Adobe Stock_179337284

Kontakt

Lidl Srbija KD
Prva južna radna 3
22330 Nova Pazova

csr-purchasing@lidl.rs

Dalje pozivanje na CSR

lidl.rs
kompanija.lidl.rs/odrzivost-u-lidlu

Autorska prava

Sadržaj ovog dokumenta (uključujući tekstove, grafičke prikaze, fotografije, logotipe itd), kao i sam dokument zaštićeni su autorskim pravima. Ovaj dokument i/ili njegov sadržaj se ne smeju prosledivati, menjati, objavljivati, prevoditi niti umnožavati bez pismene saglasnosti Lidla.

Napomena za rodnu ravnopravnost

Iz razloga bolje čitljivosti, u ovoj publikaciji se za označavanje ličnosti i ključne reči koje su povezane s ličnošću koriste oblici u muškom rodu. Odgovarajući pojmovi se u načelu ravnopravno odnose na sve rodove. Skraćeni oblik jezika se koristi samo iz redakcijskih razloga i nema nikakvu vrednost.